

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Skade- och dödsfallsutredningar 2024–2025

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. På begäran kan vi ta fram publikationen i ett alternativt format för personer med funktionsnedsättning. Skicka frågor om alternativa format till alternativaformat@socialstyrelsen.se.

Artikelnummer: 2026-1-10009

Foto: Rafa Cueto-Felgueroso/GettyImages.

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, januari 2026

Förord

Socialstyrelsen ska under vissa förutsättningar genomföra utredningar bland annat när ett barn har dödat eller utsatts för försök till dödligt våld eller när en vuxen person har dödat eller utsatts för försök till dödligt våld av en närstående eller tidigare närstående.¹ Syftet är bland annat att identifiera brister i samhällets skyddsnet.

Utredningsverksamheten har funnits sedan 2008. Det här är åttonde gången Socialstyrelsen redovisar resultat från verksamheten. I år publiceras två rapporter för att bättre åskådliggöra resultaten. En rapport om barn som brottsoffer och en om vuxna brottsoffer. Inledningsavsnittet som bland annat innehåller en beskrivning av den reglering som styr utredningsverksamheten är dock samma i båda rapporterna. Rapporterna riktar sig till regeringen, men kan även vara av intresse för berörda samhällsaktörer. Den här rapporten rör vuxna brottsoffer.

Socialstyrelsens utredningar visar att det finns allvarliga brister i samhällets skyddsnet. De handlar bland annat om att få våldsutsatta och våldsutövare nåddes av insatser. Det handlar också om att risken för våld inte uppmärksammades i fall där det inte förekommit tidigare våld. Det är därför nödvändigt med ytterligare åtgärder för att förebygga och motverka våld mot vuxna i nära relationer.

Carina Hällberg och Lotta Nilsson har utarbetat rapporten. Annika Eriksson har varit ansvarig enhetschef. Rapporten har tagits fram med stöd av experter från Socialstyrelsen och ett antal andra myndigheter. Vi vill rikta ett stort tack till alla som bidragit i arbetet.

Björn Eriksson
Generaldirektör

¹ Utredningsverksamheten styrs av lagen (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall och förordningen (2007:748) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

Innehåll

Förord	3
Innehåll	4
Sammanfattning	6
Samhällets skyddsnät behöver stärkas	6
Fortsatt allvarliga brister i samhällets skyddsnät.....	7
Inledning	9
Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar	9
Verksamhetens omfattning	12
Om tillsyn.....	15
Metod	17
Ärenden med vuxna brottsoffer	21
Brottsoffren oftast kvinnor och gärningspersonerna män	21
Många brottsoffer och gärningspersoner i åldern 25–44 år	22
Vanligt med tidigare våld	22
Riskfaktorer för våld i nära relationer	22
Tre kategorier av ärenden utifrån relation	25
Ofta kontakt med samhällsaktörer	28
Många barn bevittnade brottet	29
Brister i samhällets skyddsnät.....	30
Hälso- och sjukvården	30
Kriminalvården	38
Polismyndigheten	41
Socialtjänsten.....	49
Åklagarmyndigheten	59
Slutsatser	63
Fortsatt allvarliga brister i samhällets skyddsnät.....	63
Få våldsutsatta och våldsutövare nås av insatser	64
Risken för våldsutövande uppmärksammas inte hos patienter som inte tidigare utövat våld	65
Samhällets skyddsnät behöver stärkas	66
Referenser.....	68
Bilaga 1. Sammanställning av brister och förslag på åtgärder .	74
Hälso- och sjukvården	74

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av
närstående

Kriminalvården	74
Polismyndigheten	75
Socialtjänsten	75
Bilaga 2. Experter som medverkat i arbetet	77
Externa experter	77
Interna experter	77

Sammanfattning

Socialstyrelsen har i uppdrag att genomföra utredningar bland annat när ett barn har dödats eller utsatts för försök till dödligt våld eller när en vuxen person har dödats eller utsatts för försök till dödligt våld av en närstående.² Syftet med utredningsverksamheten är att identifiera brister i samhällets skyddsnät och att ge regeringen underlag till förslag på åtgärder som förebygger att barn far illa och att vuxna utsätts för våld av närstående.³ Verksamheten regleras i lag och förordning.⁴ Socialstyrelsen har under rapportperioden 2024–2025 utrett ärenden som rör 98 brottsoffer⁵, varav 41 barn och 57 vuxna. Resultaten redovisas i två rapporter, en om barn som brottsoffer [1] och en om vuxna brottsoffer.

I denna rapport redovisas de resultat som rör utredningarna av vuxna brottsoffer.⁶ I utredningarna ingår 57 brottsoffer som dödats eller utsatts för försök till dödligt våld av en närstående. De flesta av brottsoffren var kvinnor och de flesta av gärningspersonerna⁷ var män. Majoriteten av brottsoffren hade utsatts för brottet av sin partner eller tidigare partner, följt av de som utsatts av sitt vuxna barn eller en annan närstående. De flesta av både brottsoffren och gärningspersonerna hade haft kontakt med minst en samhällsaktör under året före det aktuella brottet. Vanligast var kontakter med hälso- och sjukvården.

Samhällets skyddsnät behöver stärkas

Socialstyrelsens utredningar visar tydligt på allvarliga brister i samhällets skyddsnät. Genom ett annat agerande bedömer vi att samhällsaktörerna hade kunnat minska risken för de aktuella brotten.

En av våra övergripande slutsatser är att få våldsutsatta och våldsutövare nåddes av insatser för att minska risken för upprepat våld. Få våldsutsatta fick del av det skydd och stöd som samhället kan erbjuda, som skyddat boende, kontaktförbud eller larpaket. Insatser riktade till våldsutövare för att förebygga upprepat våld saknades nästan helt. I de fall det inte förekommit tidigare våld ser vi att risken för våld inte uppmärksammades, trots riskfaktorer.

² Se 2 och 2 a §§ lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

³ Se bland annat proposition 2017/18:215 Utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall s. 17 och 1 § lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

⁴ Se lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall och förordningen om utredning finns ar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

⁵ Se avsnittet ”Begrepp och formuleringar”.

⁶ Resultaten av utredningarna som rör barn som brottsoffer redovisas i en separat rapport.

⁷ Se avsnittet ”Begrepp och formuleringar”.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Flera av bristerna har även lyfts i våra tidigare rapporter [2, 3, 4]. Det visar att samhället, trots en rad åtgärder, inte har lyckats i arbetet med att förebygga och motverka våld i nära relationer.

För att komma tillrätta med bristerna finns behov av ytterligare åtgärder. Socialstyrelsen lämnar ett antal förslag. Vissa av våra förslag handlar om att se över regleringen inom olika områden och om att undersöka behovet av ytterligare kunskapsstöd. Men i de flesta fall finns redan reglering och kunskapsstöd på plats. Problemet är att de inte har tillämpats i det praktiska arbetet. Detta visar på behovet av att stärka implementeringen av befintlig reglering och ny kunskap. Centralt i detta arbete är bland annat att ledningen i den berörda verksamheten tydligt visar att frågan är prioriterad. Det behövs också ofta formella strukturer som stöd för arbetet, exempelvis skriftliga rutiner och kompetensutveckling. Personalen behöver också ha tillräckligt med tid för arbetet [5].

Socialstyrelsen lämnar bland annat följande förslag på åtgärder utifrån de brister som identifierats i samhällets skyddsnet. Samtliga förslag finns i bilaga 1. Vi föreslår bland annat att regeringen:

- ser över om hälso- och sjukvården ska ges ett lagreglerat ansvar för att bedöma risker för och behandla våldsutövande mot närstående, till exempel genom en statlig utredning,
- ger Polismyndigheten i uppdrag att säkerställa att Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten (Bops) gör strukturerade riskbedömningar och vid behov vidtar relevanta skyddsåtgärder för att förebygga upprepat våld,
- ser över regleringen som rör informationsdelningen mellan vissa myndigheter, bland annat om Polismyndigheten ska få en skyldighet att informera socialtjänsten om våldsutsatta vuxna (utan barn) som kan ha behov av stöd och skydd,
- ger Polismyndigheten i uppdrag att vidta åtgärder för att förkorta handläggningstiderna i ärenden som rör brott i nära relationer
- ser över om Kriminalvården ska få en skyldighet att upprätta en samordnad individuell plan tillsammans med andra samhällsaktörer som den enskilde har behov av insatser från,
- ger Socialstyrelsen i uppdrag att undersöka behovet av kunskapsstöd till socialtjänsten om motivationsarbete med våldsutsatta.

Fortsatt allvarliga brister i samhällets skyddsnet

Socialstyrelsen har identifierat brister i samhällets skyddsnet i nästan samtliga av de utredda ärendena, totalt ett 30-tal brister. Här beskrivs några av de brister som identifierats inom de olika samhällsaktörerna.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Hälso- och sjukvården. En återkommande brist är att våldet inte upptäcktes, varken brottsoffrens våldsutsatthet eller gärningspersonernas våldsutövande. Frågor om våld ställdes sällan, trots att det i kontakten med vården framkom faktorer som kan innebära en ökad risk för våld. I de fall gärningspersonernas våldsutövande var känt framgår inte att vården bedömde risken för upprepat våld eller att man vidtog åtgärder med fokus på att förebygga våld. I de fall gärningspersonen inte utövade tidigare våld uppmärksammades inte risken för våldsutövande mot närstående, trots riskfaktorer.

Kriminalvården. En brist är att frivården inte initierade samverkan med andra samhällsaktörer, trots gärningspersonernas komplexa problem och behov av insatser från andra aktörer. Vi ser också att frivården inte informerade socialtjänsten när de fick uppgifter om att en klient utövade våld eller riskerade att utöva våld mot sin partner. Det innebär att socialtjänsten inte fick kännedom om våldet och därför inte kunde erbjuda brottsoffret skydd och stöd.

Polismyndigheten. En återkommande brist rör polisens initiala utredningsåtgärder. Det handlar till exempel om att polisanmälan inte togs upp, att stödbevisning inte samlades in och att man inte uppmärksammade det upprepade våld som brottsoffret utsattes för. Vi ser också att Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten (Bops) sällan gjorde strukturerade riskbedömningar och inte heller erbjöd skyddsinsatser till våldsutsatta som larm, skyddssamtal, skyddat boende eller kontaktförbud. Insatser riktades inte heller till våldsutövaren för att förebygga upprepat våld. Vidare blev förundersökningar i flera fall liggande i flera månader utan att polisen vidtog några utredningsåtgärder. Vi ser också att polisen inte informerade socialtjänsten när de fick kännedom eller misstanke om att en vuxen person (utan barn) utsatts eller riskerade att utsättas för våld av en närstående. Det innebär att socialtjänsten inte fick kännedom om våldet och därför inte kunde erbjuda brottsoffret skydd och stöd.

Socialtjänsten. En brist är att våldet inte upptäcktes, varken våldsutsatthet eller våldsutövande. Frågor om våld ställdes inte, trots att det framkom faktorer som kan innebära en ökad risk för våld. Brister i samverkan för att förebygga upprepat våld framkom återkommande, både internt inom socialtjänsten och externt med andra samhällsaktörer. Socialtjänsten arbetade inte heller aktivt för att motivera våldsutsatta till att ta emot insatser, trots risker för upprepat våld. Insatser riktade till våldsutövare för att minska risken för upprepat våld saknades genomgående.

Åklagarmyndigheten. En brist är att gärningspersoner inte har anhållits eller begärts häktade, trots att det hade varit möjligt enligt experter från Åklagarmyndigheten. Det framkommer även i flera ärenden att förundersökningen lagts ned när brottsoffren inte längre ville medverka, trots att det fanns tillräcklig stödbevisning för att driva utredningen vidare och ytterligare utredningsåtgärder att vidta.

Inledning

Detta avsnitt omfattar hela verksamheten som rör utredningar av skador och dödsfall under rapportperioden, det vill säga ärenden som rör både barn och vuxna brottsoffer. Avsnittet ger en helhetsbild av arbetet, exempelvis av det totala antalet inkomna underrättelser och antalet utredda ärenden samt den reglering som gäller för verksamheten och som utgör en grund för arbetet. I de följande avsnitten redovisas de resultat och slutsatser som rör ärenden med vuxna brottsoffer.

Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar

Socialstyrelsen ska under vissa förutsättningar genomföra utredningar bland annat när ett barn har dödats eller utsatts för försök till dödligt våld eller när en vuxen dödats eller utsatts för försök till dödligt våld av en närstående. Utredningsverksamheten regleras i lag och förordning.⁸

Syftet med verksamheten är att identifiera brister i samhällets skydds nät och att ge regeringen underlag för beslut om åtgärder som har som mål att förebygga att barn far illa och att vuxna utsätts för våld eller andra övergrepp av närstående eller tidigare närstående personer.⁹

Socialstyrelsen har sedan 2008 haft uppdraget att genomföra utredningar när barn har avlidit med anledning av ett brott. År 2012 utvidgades verksamheten till att även omfatta vuxna brottsoffer som dödats av närstående eller tidigare närstående personer. År 2019 trädde vissa andra förändringar av lagstiftningen i kraft, som bland annat innebar att fler brottstyper ska utredas utöver dödligt våld och att även uppgifter om gärningspersoner kan hämtas in i ärenden som rör vuxna brottsoffer.

När det gäller *barn* ska en utredning under vissa förutsättningar genomföras när det är fråga om bland annat följande brott:

- mord, dråp, barnadråp eller vållande till annans död,
- försök, förberedelse eller stämpling till mord eller dråp eller försök eller förberedelse till barnadråp,
- grov eller synnerligen grov misshandel av en närstående eller tidigare närstående person, eller

⁸ Se lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall och förordningen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

⁹ Se bland annat 1 § lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall och prop. 2017/18:215 s. 17.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

- försök, förberedelse eller stämpling till grov misshandel eller synnerligen grov misshandel av en närstående eller tidigare närstående person.¹⁰

När det gäller *vuxna* ska en utredning under vissa förutsättningar genomföras när det är fråga om bland annat följande brott:

- mord, dråp eller vållande till annans död av en närstående eller tidigare närstående person, eller
- försök, förberedelse eller stämpling till mord eller dråp av en närstående eller tidigare närstående person.¹¹

Rapport till regeringen vartannat år

Resultaten av skade- och dödsfallsutredningarna ska redovisas i en rapport till regeringen vartannat år.¹² I år publicerar Socialstyrelsen två rapporter för att bättre åskådliggöra resultaten av utredningarna. Den ena rapporten rör barn som brottsoffer och den andra rör vuxna som brottsoffer.

Rapporten ska innehålla en redogörelse för verksamhetens omfattning och de slutsatser som utredningsverksamheten gett upphov till. Vidare ska rapporten innehålla uppgifter om de åtgärder som redan har vidtagits av en statlig förvaltningsmyndighet som genomfört tillsyn eller intern tillsyn av den verksamhet som berörs av en utredning. Rapporten ska även innehålla eventuella förslag på ytterligare åtgärder som har som mål att förebygga att barn far illa eller att vuxna utsätts för våld eller andra övergrepp av närstående eller tidigare närstående personer. Rapporten ska utformas så att den varken ger upphov till förmodan om skuld eller ansvar i samband med en händelse som utretts eller till att personer som förekommer i utredningsmaterialet kan identifieras.¹³

Utredningarna ska ge regeringen underlag för beslut om olika åtgärder.¹⁴ Mot bakgrund av underlaget bör regeringen bedöma vad som bör göras och av vem.¹⁵ Underlaget från Socialstyrelsen utgörs av en redogörelse av identifierade brister. Redogörelsen är riktad till regeringen som underlag för beslut om eventuella åtgärder. När det gäller vissa av bristerna lämnar vi också förslag på åtgärder.

¹⁰ Se 2 § lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall. Se även proposition 2006/07:108 Utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott m.m. s. 60 där det bland annat framgår att även fall där någon som vanvårdat ett barn inte kan fällas till ansvar för att ha vållat barnets död, utan endast för vållande av kroppsskada eller sjukdom, omfattas av bestämmelsen.

¹¹ Se 2 a § lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall. Se även prop. 2017/18:215 s. 30 där det bland annat framgår att även fall där någon inte kan fällas för kvinnans eller mannens död, men väl för vållande av kroppsskada eller sjukdom som i sin tur lett till dödsfallet, omfattas av bestämmelsen.

¹² Se 5 § förordningen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

¹³ Se 6 § andra stycket förordningen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

¹⁴ Se 1 § lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

¹⁵ Se prop. 2017/18:215 s. 19.

Utredningar ska ske under vissa förutsättningar

Det finns vissa kriterier för att Socialstyrelsen ska få inleda en utredning. Ett av dessa är att det ska ha funnits ett skyddsbehov hos brottsoffret. Med detta menas att det ska finnas anledning att anta att brottet har samband med något förhållande som har inneburit att barnet varit i behov av skydd eller att den vuxne varit i behov av skydd eller stöd och hjälp för att förändra sin situation.¹⁶ När det gäller barn kan det exempelvis handla om att brottet skett i barnets hemmiljö. Det kan också vara att barnet på grund av eget beteende utsatt sin hälsa och utveckling för fara exempelvis genom missbruk eller brottslig verksamhet.¹⁷ När det gäller vuxna kan det handla om tidigare utsatthet för hot eller våld av gärningspersonen. Det kan också handla om att den vuxne har sökt stöd och hjälp tidigare för att exempelvis få hjälp med sitt skadliga bruk och beroende.¹⁸ Det betonas i förarbetena att det är tillräckligt att det finns någon omständighet som pekar i riktning mot att det funnits ett skyddsbehov. Skyddsbehovet behöver dock inte vara relaterat till brottsoffret utan det kan även handla om att gärningspersonen har haft ett skyddsbehov. Samhällets skyddsnet kan i ett sådant fall ha brustit i det att man inte försökt stävja gärningspersonens problematik. Rena olycksfall, där någon dömts för vållande till annans död, ska däremot inte utredas.¹⁹

Utredningsverksamheten omfattar fall där någon fällts till ansvar för brott. Det kan dock finnas skäl att även utreda vissa fall där det inte finns någon som fällts till ansvar för brott. Exempel på sådana fall är där gärningspersonen tagit sitt eget liv efter att ha dödat ett barn eller en närstående vuxen och fall där ett barn under 15 år dödat ett annat barn.²⁰

En utredning ska genomföras även när det annars finns särskilda skäl att utreda en händelse.²¹ Till sådana fall hör till exempel fall där ett åtal ogillats på grund av att gärningen inte är brottslig i enlighet med någon av de allmänna grunder för ansvarsfrihet som anges i 24 kap. brottsbalken (som exempelvis vid nöd eller nödvärn) eller fall där gärningspersonen, på grund av en psykisk störning, inte varit i sådan grad medveten om sitt handlande att hen uppfyllt det uppsåts- eller oaktsamhetsrekvisit som gäller för att gärningen ska utgöra ett brott.²²

¹⁶ Se 2 och 2 a §§ lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

¹⁷ Se prop. 2006/07:108 s. 61.

¹⁸ Se prop. 2011/12:4 Utredningar avseende vissa dödsfall s. 58.

¹⁹ Se prop. 2017/18:215 s. 38.

²⁰ Se prop. 2006/07:108 s. 25 och prop. 2011/12:4 s. 57.

²¹ Se 2 och 2 a §§ lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

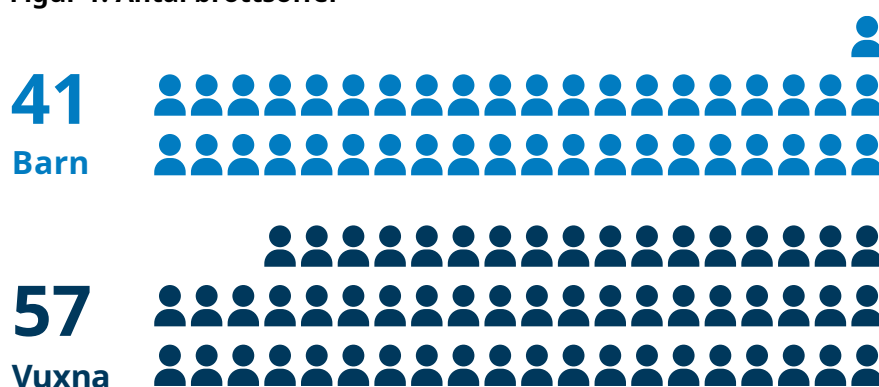
²² Se prop. 2011/12:4 s. 28–29 och 57–58.

Verksamhetens omfattning

Utredda ärenden

Socialstyrelsen har utrett totalt 84 ärenden under rapportperioden 2024–2025. Av dem omfattar 28 ärenden barn som brottsoffer och 56 ärenden omfattar vuxna brottsoffer. En del ärenden omfattar fler än ett brottsoffer och fler än en gärningsperson. Totalt rör utredningarna 98 brottsoffer och 91 gärningspersoner. Av brottsoffren var 41 barn och 57 vuxna (figur 1). De aktuella brotten har begåtts under perioden 2019–2024, varav de flesta under 2022–2023.

Figur 1. Antal brottsoffer

I tabell 1 nedan redovisas de brottstyper som varit aktuella i de utredningar som de båda rapporterna bygger på. Totalt har 56 brottsoffer utsatts för de brott som tillkom i och med lagändringen som trädde i kraft den 1 januari 2019.²³ De har därmed ökat från mindre än en tredjedel av brotten till över hälften, jämfört med förra rapportperioden. De flesta av dessa brott gäller försök till mord eller dråp mot vuxna av närstående, följt av försök eller förberedelse till mord eller dråp mot barn. Endast ett mindre antal utredningar rör grov eller synnerligen grov misshandel mot barn av närstående. I 6 av de utredda ärendena har ansvar för brott inte prövats slutligt. I dessa ärenden har antingen den misstänkta personen tagit sitt liv i samband med det aktuella brottet eller så har förundersökningen lagts ned då det inte har gått att bevisa vem av två misstänkta gärningspersoner som begått gärningen.

²³ De brott som lades till den 1 januari 2019 gällande barn är försök, förberedelse eller stämpling till mord eller dråp eller försök eller förberedelse till barnadrap, grov eller synnerligen grov misshandel av en närstående eller tidigare närstående person och försök, och förberedelse eller stämpling till grov misshandel eller synnerligen grov misshandel av en närstående eller tidigare närstående person. De brott som lades till vid samma tidpunkt gällande vuxna är försök, förberedelse eller stämpling till mord eller dråp av en närstående eller tidigare närstående person.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

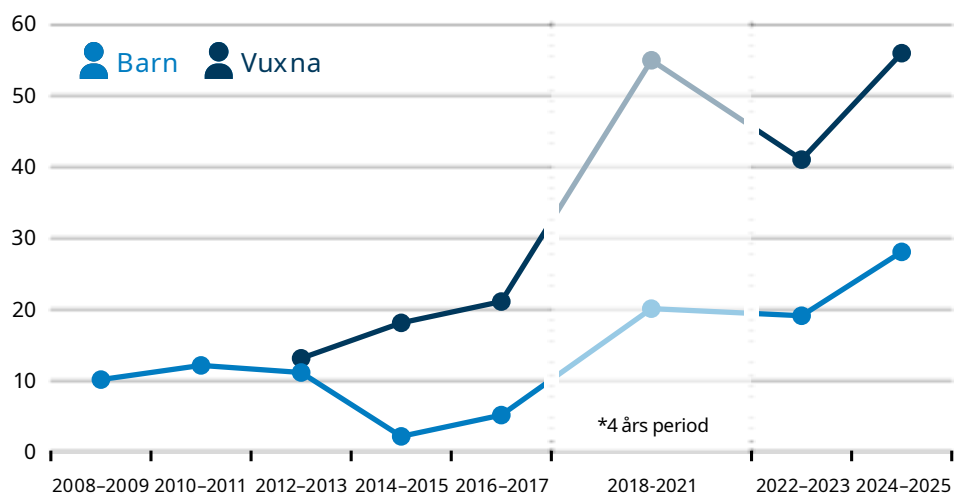
Tabell 1. Typ av brott som begåtts mot barn respektive vuxna

Brottstyper	Barn	Vuxna	Totalt
Mord	9	28	37
Vållande till annans död	1	-	1
Försök till mord eller dråp	18	27	45
Förberedelse till mord eller dråp	2	-	2
Grov eller synnerligen grov misshandel ²⁴	7	ingår inte	7
Ansvar för brott ej prövats ²⁵	4	2	6
Totalt	41	57	98

Antal utredda ärenden sedan verksamhetens start

Socialstyrelsen har sedan 2008 då verksamheten startade utrett totalt 311 ärenden, varav 107 barnärenden och 204 vuxenärenden. Antalet ärenden har ökat betydligt sedan 2019 då lagstiftningen utvidgades till att omfatta fler typer av brott (figur 2). År 2022 omfattade rapporten utredningar som gjorts under fyra år och inte under två år som övriga rapporter.

Figur 2. Antal utredda ärenden per rapport

²⁴ Mot barn av en närstående.

²⁵ I de 4 fall som rör barn har 2 av barnen utsatts för dödligt våld och 2 fått allvarliga fysiska skador. I de 2 fall som rör vuxna har de utsatts för dödligt våld. I dessa fall har ansvar för brott inte prövats, exempelvis för att gärningspersonen var under 15 år eller har tagit sitt liv.

Underrättelser – en förutsättning för utredning

En förutsättning för att Socialstyrelsen ska få utreda ett ärende är att en underrättelse inkommit från åklagare eller Polismyndigheten.²⁶ De är skyldiga att underrätta Socialstyrelsen när en dom eller ett slutligt beslut har vunnit laga kraft som rör brott som Socialstyrelsen är skyldig att utreda enligt lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall. De är även skyldiga att underrätta Socialstyrelsen vid beslut att inte inleda eller att lägga ned en förundersökning eller en utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, där misstanke funnits om brott som Socialstyrelsen är skyldig att utreda. Underrättelseskyldigheten gäller också när åklagare genom andra beslut avslutar en förundersökning eller en utredning enligt LUL.²⁷ Även om underrättelseskyldigheten åligger både åklagare och Polismyndigheten är det i de flesta fall en åklagare som ska underrätta Socialstyrelsen eftersom åklagare oftast är förundersökningsledare vid denna typ av brott.

När en underrättelse har kommit in gör Socialstyrelsen en bedömning av om ärendet ska utredas eller inte utifrån kriterierna i lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.²⁸

Många inkomna underrättelser kan inte utredas

Dubbelt så många underrättelser (279) har inkommit till Socialstyrelsen denna rapportperiod jämfört med den förra [4]. Det är dock enbart 39 procent av dem (110) som Socialstyrelsen bedömt uppfyllt kriterierna i lagstiftningen för att en utredning ska kunna genomföras.²⁹ Förra rapportperioden var motsvarande andel 42 procent. Det finns flera orsaker till att underrättelserna inte kunnat utredas. I de fall där det har funnits en dom som vunnit laga kraft har det ofta handlat om att:

- brottet inte omfattas av lagen (till exempel våldtäkt, olaga hot och misshandel av normalgraden)³⁰
- gärningspersonen inte är en närstående till brottsoffret (när det gäller brott där det krävs)³¹

²⁶ Se 6 § lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

²⁷ Se 4 § lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

²⁸ Se 2 och 2 a §§ lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

²⁹ Av de 110 underrättelserna har 84 utretts under denna rapportperiod och de återstående kommer att utredas under nästa rapportperiod.

³⁰ Jfr 2 och 2 a §§ lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

³¹ Jfr 2 och 2 a §§ lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

När det gäller fall där förundersökningen lagts ned har det oftast handlat om att det:

- inte har begåtts något brott (exempelvis när dödsfallet beror på självmord eller sjukdomsfall)³²
- inte är klarlagt *vem* som begått brottet (när det gäller brott där det krävs att gärningspersonen är en närstående)³³
- inte är klarlagt att det rör en brottstyp som omfattas av lagen.³⁴

Fortsatta svårigheter att få in alla underrättelser

Socialstyrelsen har beskrivit problemet att få in underrättelser i samtliga sju rapporter sedan utredningsverksamheten startade 2008. Vi har också sedan dess kontinuerligt fört en dialog med Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten om att underrättelseskyldigheten inte uppfylls och hur den kan förbättras. Åklagarmyndigheten har vidtagit vissa förbättringsåtgärder, till exempel förtydligande av rutiner. Socialstyrelsen kan dock konstatera att problemet att få in underrättelser kvarstår i viss utsträckning. Vi har till exempel i media uppmärksammat flera fall av dödligt våld som enligt vår bedömning uppfyller kriterierna om fall vi bör underrättas om.

Det är angeläget att Åklagarmyndigheten fortsätter arbeta för att underrättelseskyldigheten ska uppfyllas i högre utsträckning. Konsekvensen av att inte få in alla underrättelser kan bli att vissa brister i samhällets skyddsnet inte identifieras.

Om tillsyn

Den 1 januari 2019 infördes en bestämmelse i 3 a § lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall som innebär att vissa statliga förvaltningsmyndigheter *bör* genomföra tillsyn eller intern tillsyn av verksamhet som berörs av en utredning. Formuleringen att tillsyn *bör* genomföras ska enligt regeringen ses som en markering av samhällets samlade ansvar för att utreda och förebygga dessa brott, där flera aktörer förväntas bidra utifrån sina respektive uppdrag och kompetenser.³⁵

Socialstyrelsen ska enligt bestämmelsen informera den myndighet som är ansvarig för tillsynen om att ett ärende har inletts. Om myndigheten redan har utövat tillsyn eller inleder tillsyn med anledning av informationen enligt

³² Jfr 2 och 2 a §§ lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall och prop. 2006/07:108 s. 24–26.

³³ Jfr 2 och 2 a §§ lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

³⁴ Jfr 2 och 2 a §§ lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

³⁵ Se prop. 2017/18:215 s. 63.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

samma stycke, ska Socialstyrelsen underrättas om vad som iakttagits i tillsynen och om vilka åtgärder som vidtagits med anledning av tillsynen.³⁶

Myndigheterna arbetar med tillsyn på olika sätt, vilket också är i överensstämmelse med intentionen i bestämmelsen om tillsyn. Införandet av bestämmelsen var inte tänkt att innebära någon förändring av myndigheternas respektive uppdrag eller roll, utan tillsynen ska bedrivas i vanlig ordning utifrån gällande instruktion.³⁷

Antal tillsynade ärenden

Socialstyrelsen har under denna rapportperiod skickat totalt 189 informationsbrev till berörda myndigheter om att en utredning inletts. Totalt har 21 ärenden tillsynats med anledning av brottet under denna tidsperiod. Av dem har Försäkringskassan genomfört 12, IVO 6, Kriminalvården 2 och Migrationsverket har genomfört 1.

Åtgärder med anledning av tillsyn

Socialstyrelsens rapport till regeringen ska innehålla uppgifter om de åtgärder som redan har vidtagits av en statlig förvaltningsmyndighet som genomfört tillsyn eller intern tillsyn av verksamhet som berörs av en utredning.³⁸

Migrationsverket och IVO har vidtagit åtgärder med anledning av tillsyn. Migrationsverket konstaterade i sin tillsyn att myndigheten behöver vidta fler åtgärder när det är uppenbart att ett barn far illa, till exempel ha sociala samtal och göra orosanmälningar till socialtjänsten, och att kunskapsnivån på området generellt behöver höjas inom samtliga berörda verksamhetsområden. IVO har pekat på brister i 5 barnärenden och beslutat att de berörda socialnämnderna ska vidta åtgärder för att komma tillrätta med dessa brister samt återredovisa sina åtgärder till IVO. De brister IVO lyft handlar bland annat om att socialtjänsten inte har inlett utredning trots kännedom om risk för att barnet far illa eller att de inte genomfört skyddsbedömningar korrekt. Vidare har det handlat om att socialtjänsten inte har utrett och bedömt uppgifter om våld och inte heller gjort barnet delaktigt i utredningen. De åtgärder som socialnämnderna redovisade till IVO att de vidtagit eller planerade att vidta var exempelvis att genomföra egenkontroller av ärenden med fokus på att bland annat utreda och bedöma våld, öka bemanningen, förändra arbetssätten och genomföra kompetenshöjande insatser.

³⁶ Se 3 a § lagen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

³⁷ Se prop. 2017/18:215 s. 65.

³⁸ Se 6 § första stycket förordningen om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

Syftet med tillsynsbestämmelsen har inte uppfyllts

Ett av syftena med tillsynsbestämmelsen var att öka mängden tillsynade ärenden för att förbättra utredningsverksamhetens förutsättningar att göra strukturerade analyser.³⁹ Socialstyrelsen har i de två senaste rapporterna från utredningsverksamheten framfört att syftet med tillsynsbestämmelsen inte uppnåtts [3, 4], då det totalt sett genomförts få tillsyner och att få åtgärder har vidtagits av myndigheterna. Även under denna rapportperiod har få tillsyner genomförts och få åtgärder har vidtagits. Bestämmelsen om tillsyn har därför inneburit att Socialstyrelsen endast i liten utsträckning fått ett ökat underlag för att kunna göra strukturerade analyser.

Socialstyrelsen lämnade i februari 2021 en framställan till regeringen om att en generell översyn av tillsynsbestämmelsen borde göras då syftet med den inte uppnåtts [6]. Denna bedömning kvarstår och Socialstyrelsen anser därför fortsatt att en sådan översyn behöver göras.

Metod

Analys i två steg

Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall görs genom en kvalitativ analys i två steg.

I det första steget görs utredningar av enskilda ärenden där fokus är att identifiera eventuella brister i samhällets skyddsnät. Detta görs med stöd av händelseanalys, vilket är en metod som används av exempelvis hälso- och sjukvården för att identifiera brister i verksamheten som kan ha bidragit till att en skada eller olycka inträffat [7, 8]. Centralt i metoden är en beskrivning av händelseförloppet före den aktuella händelsen där berörd personal intervjuas. Metoden händelseanalys har anpassats till Socialstyrelsens utredningsverksamhet. Vi använder oss exempelvis primärt av skriftlig dokumentation och intervjuar berörda professionella endast i ett mindre antal ärenden utifrån deras kännedom om det specifika ärendet. En svårighet med att utredningarna framför allt grundas på skriftlig dokumentation kan vara att professionen inte alltid dokumenterar alla åtgärder i ett ärende, vilket i sig kan vara en brist. Av skriftlig dokumentation går det inte heller att utläsa vilka möjliga bakomliggande orsaker som kan finnas till bristerna. I det andra steget gör vi en aggregerad analys av bristerna som identifierats, se nedan.

³⁹ Se prop. 2017/18:215 s. 63.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Flera experter har deltagit i analyserna av enskilda ärenden och/eller i den aggregerade analysen. Det har handlat om experter från Socialstyrelsen med kompetens inom exempelvis psykiatri, primärvård och den sociala barn- och ungdomsvården samt jurister. Det har också handlat om externa experter, som i de flesta fall är utsedda av sin myndighet eller verksamhet för att delta i utredningsverksamheten.

Steg 1 – utredning av enskilda ärenden

En utredning av ett enskilt ärende inleds med att Socialstyrelsen begär in relevanta handlingar från de myndigheter och verksamheter som brottsoffret och gärningspersonen haft kontakt med före det aktuella brottet. Det handlar exempelvis om utredningar, förundersökningar, journaler och beslut från polis, socialtjänst och hälso- och sjukvård. Handlingar begärs vanligen in för de senaste tre åren före det aktuella brottet. Det skriftliga underlaget har i ett mindre antal ärenden kompletterats med intervjuer. Utifrån det insamlade underlaget tas en så kallad händelsekedja fram, vilket är en kronologisk beskrivning av brottsoffrets och gärningspersonens kontakter med relevanta samhällsaktörer före det aktuella brottet. Händelsekedjan omfattar oftast runt ett år tillbaka i tiden, men det förekommer också att de omfattar en kortare eller längre period. Som längst omfattas de tre senaste åren före det aktuella brottet. Händelsekedjan kompletteras med en bakgrundsbeskrivning om de berörda personerna och vissa omständigheter före och vid det aktuella brottet.

Ärendet analyseras sedan utifrån händelsekedjan tillsammans med externa och interna experter, se ovan. Experterna får inför analysen ta del av dom, händelsekedja och bakgrundsbeskrivning samt tillgänglig dokumentation från olika verksamheter. Fokus för analysen är att identifiera brister i samhällets skyddsnät med fokus på vad samhällsaktörerna hade kunnat göra annorlunda för att minska risken för de aktuella brotten. Dessutom diskuteras möjliga bakomliggande orsaker till bristerna och i vissa fall förslag på åtgärder. För varje ärende dokumenteras händelsekedjan samt identifierade brister och möjliga bakomliggande orsaker.

Steg 2 – aggregerad analys

Det andra steget är en aggregerad analys av de brister som identifierats i de enskilda ärendena. Innan den påbörjas görs en sammanställning av vissa uppgifter om brottsoffren och gärningspersonerna samt ett antal omständigheter i övrigt. Därefter inleds den aggregerade analysen med en kategorisering av de brister som identifierats utifrån respektive samhällsaktör. De brister som identifierats prioriteras utifrån betydelsen vi bedömer att de haft för att det aktuella brottet kunde ske eller hur ofta bristerna förekommit. I vissa fall lyfter vi brister som endast identifierats i ett eller ett fåtal ärenden, då dessa bedömts ha särskilt stor betydelse för brottet. Det är omständigheter som potentiellt sett kan uppkomma i flera fall.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Den aggregerade analysen fördjupas genom diskussioner med experter, bland annat med fokus på möjliga bakomliggande orsaker till bristerna.

Begrepp och formuleringar

Här anges hur olika begrepp och formuleringar används i rapporten.

Brister: Med brister i samhällets skyddsnät menas situationer där ett annat agerande av samhällsaktörerna hade kunnat minska risken för brotten.⁴⁰ Det kan handla om att exempelvis reglering, riktlinjer och metodstöd inte följts, men också om ”missade möjligheter”, det vill säga situationer då en samhällsaktör inte gjort något fel, men hade haft möjlighet att göra något annat. Därutöver kan det handla om situationer där det på grund av rådande reglering funnits begränsningar i att agera på ett annat sätt.

Brottsoffer: Med brottsoffer avses de personer som har utsatts för de brott som föranlett att ärendet utreds av Socialstyrelsen. Det innebär till exempel att det i avsnitten om brister i samhällets insatser kan stå brottsoffer trots att personen i fråga (till exempel i kontakten med en samhällsaktör före det aktuella brottet) då inte hade utsatts för det brott som föranlett att ärendet utreds av Socialstyrelsen.

Det aktuella brottet: Här avses det brott (till exempel mord eller mordförsök) som föranlett att Socialstyrelsen har underrättats om fallet och utrett det.

Dödligt våld: Här avses mord, dråp, barnadråp eller vållande till annans död.⁴¹

Expert: Här avses de interna och externa experter som har medverkat i analysarbetet. I en bilaga sist i rapporten framgår vilka experterna är.

Försök till dödligt våld: Här avses försök, förberedelse eller stämpling till mord eller dråp eller försök eller förberedelse till barnadråp.⁴²

Förälder: Här avses biologisk förälder, styvförälder eller familjehemsförälder med avseende på omsorgsfunktion. När det har juridisk betydelse används begreppet vårdnadshavare.

Gärningsperson: Med gärningspersoner avses de personer som begått de brott som föranlett att ärendet utreds av Socialstyrelsen. Det innebär till exempel att det i avsnitten om brister i samhällets insatser kan stå gärningsperson trots att personen i fråga (till exempel i kontakten med en

⁴⁰ Bedömningen grundar sig på den dokumentation som varit tillgänglig och de muntliga uppgifter som i vissa fall inhämtats i ärendena.

⁴¹ I tabell 1 redovisas vilka brottstyper som varit aktuella i ärendena under den föreliggande rapportperioden.

⁴² Ibid.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

samhällsaktör före det aktuella brottet) då inte hade begått det brott som föranlett att ärendet utreds av Socialstyrelsen.

Närstående: Här avses en person som brottsoffret eller gärningspersonen bedöms ha eller ha haft en nära och förtroendefull relation till. Det kan utöver en partner eller en tidigare partner vara föräldrar, syskon, barn eller andra släktingar.⁴³ För läsbarheten används i fortsättningen ”närstående” även då det rör en tidigare närstående.

Partner: Ärendena omfattar bland annat fall då gärningspersonen var en partner eller tidigare partner till brottsoffret. För läsbarheten används i fortsättningen ”partner” oavsett om det rör en partner eller en tidigare partner.

Psykiatriskt tillstånd: Här avses en fastställd psykiatrisk diagnos.

Psykisk ohälsa: Här avses symtom som exempelvis nedstämdhet, ångest eller sömnsvårigheter, vilket skulle kunna innebära alltifrån lättare psykiska besvär till oidentifierade psykiatriska tillstånd, det vill säga då det inte finns någon fastställd diagnos.

Våld: Våld kan bland annat vara fysiskt, psykiskt och sexuellt. Det kan handla om brottsliga gärningar som exempelvis misshandel, ofredande och olaga hot. Det kan också röra sig om handlingar som enligt rådande lagstiftning inte definieras som brott, som kontrollerande beteende, nedsättande kommentarer, ekonomiskt utnyttjande och isolering från vänner och familj.

Våld i nära relationer och våld mot närstående: Våld i nära relationer används i rapporten med samma innebörd som våld mot närstående, se ovan hur begreppen ”våld” och ”närstående” definieras.

Rapportens upplägg

I de kommande avsnitten redovisas iakttagelser och resultat i de ärenden som rör vuxna brottsoffer. Vi beskriver kort brottsoffren och gärningspersonerna och vissa omständigheter i deras livssituation. Därefter följer ett avsnitt där vi beskriver och analyserar de brister som identifierats i samhällets skyddsnet. Vi lämnar även ett antal förslag på åtgärder för att komma tillrätta med vissa av bristerna. I det sista avsnittet finns våra övergripande slutsatser av utredningarna. I rapporten finns slutligen två bilagor, den ena med en sammanställning av brister och förslag och den andra med en lista över vilka experter som har medverkat i arbetet.

⁴³ Se prop. 2011/12:4 s. 27.

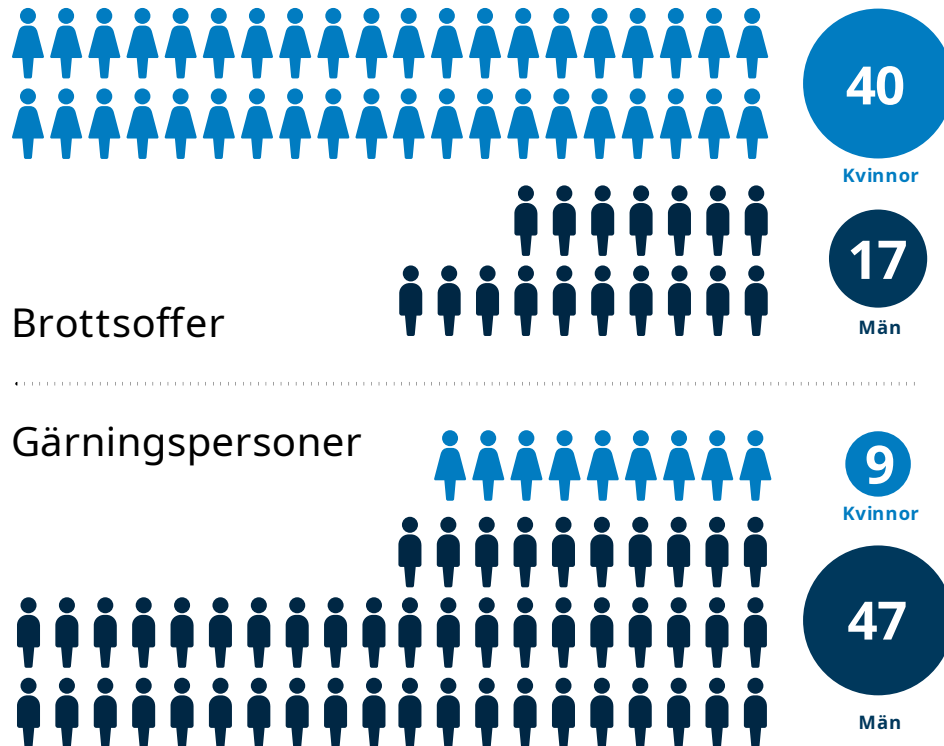
Ärenden med vuxna brottsoffer

Socialstyrelsen har utrett 56 ärenden som omfattar 57 brottsoffer och 56 gärningspersoner.⁴⁴ I detta avsnitt beskriver vi kortfattat brottsoffren och gärningspersonerna samt vissa omständigheter i deras livssituation.

Brottsoffren oftast kvinnor och gärningspersonerna män

De flesta brottsoffren var kvinnor och de flesta gärningspersonerna var män (figur 3). Av brottsoffren var 40 kvinnor och 17 var män. Av gärningspersonerna var 47 män och 9 var kvinnor.

Figur 3. Antal kvinnor och män bland brottsoffer och gärningspersoner

⁴⁴ Anledningen till att det är fler brottsoffer än gärningspersoner är att det i ett ärende fanns två vuxna brottsoffer. I två ärenden med vuxna brottsoffer fanns även fyra barn som var brottsoffer. Uppgifter om dem och de brister som identifierats kopplade till dem, redovisas i Socialstyrelsens rapport som rör barn som brottsoffer.

Många brottsoffer och gärningspersoner i åldern 25–44 år

De flesta brottsoffer och gärningspersoner var i åldern 25–44 år. Ett brottsoffer och 3 gärningspersoner var yngre än 25 år. Totalt 10 av brottsoffren och 4 av gärningspersonerna var 65 år och äldre (tabell 2). Brottsoffrens medelålder var 49 år och gärningspersonernas medelålder var 43 år.

Tabell 2: Brottsoffrens och gärningspersonernas ålder

Ålder	Brottsoffer	Gärningspersoner
18-24 år	1	3
25-34 år	14	14
35-44 år	14	20
45-54 år	9	11
55-64 år	9	4
65-74 år	3	1
75 år och äldre	7	3

Vanligt med tidigare våld

I 37 fall (av 57) hade brottsoffret utsatts för våld av gärningspersonen före det aktuella brottet. Detta var känt av minst en samhällsaktör i 24 av de 37 fallen. I 20 av fallen finns inga uppgifter om att brottsoffret hade utsatts för våld av gärningspersonen före det aktuella brottet.

Risikfaktorer för våld i nära relationer

Våld i nära relationer förekommer i alla grupper i samhället. Det finns dock faktorer som enligt forskning kan innebära en ökad risk för våld i nära relationer, inklusive dödligt våld. Risken för våld tycks öka om flera av riskfaktorerna förekommer samtidigt [9, 10] och i samband med en eskalering av riskfaktorer, som till exempel ökat drogintag, ökad psykisk ohälsa eller akuta ekonomiska problem [10].

När det gäller riskfaktorer för att utöva dödligt partnervåld i heterosexuella relationer finns flera gemensamma faktorer hos manliga och kvinnliga förövare. Gemensamma riskfaktorer är till exempel separation, skadligt bruk och beroende, arbetslöshet, låg utbildning, suicidförsök och psykiatriska tillstånd, främst depression och personlighetsstörningar. En riskfaktor som skiljer sig åt mellan könen rör tidigare våld i relationen. När det gäller manliga förövare är riskfaktorn att mannen tidigare har utövat våld mot

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

kvinnan. När det gäller kvinnliga förövare är riskfaktorn däremot att kvinnan tidigare har utsatts för våld av mannen [9, 10,12].

Riskfaktorer för vuxna barns dödliga våld mot föräldrar är delvis de samma som i partnervåldet. En svensk forskningsöversikt visar att risken för dödligt våld mot en förälder ökar om det vuxna barnet har allvarliga psykiatriska tillstånd med vanföreställningar. Andra riskfaktorer är att det vuxna barnet bor kvar i föräldrahemmet, har låg utbildning, är arbetslös och beroende av sina föräldrar för sitt boende och sin försörjning [9,10].

Forskningen om riskfaktorer för våld i nära relationer fokuserar främst på risker för våldsutövande, medan forskningen om riskfaktorer för utsatthet är begränsad [9, 10]. En svensk studie av riskfaktorer för kvinnors utsatthet för våld av en manlig partner visar dock att riskfaktorerna för våldsutsatthet i hög grad sammanfaller med riskfaktorerna för våldsutövande. Av studien framgår att risken för att utsättas för våld ökar vid tidigare utsatthet för våld, separation, skadligt bruk och beroende och andra psykiatriska tillstånd, fysisk ohälsa, arbetslöshet och låg utbildningsnivå [11]. Vissa av dessa faktorer kan också vara en konsekvens av våldsutsatthet, till exempel kan ett psykiatriskt tillstånd både vara en riskfaktor för att utsättas för våld och en konsekvens av att vara utsatt för våld [11].

Riskfaktorer hos både gärningspersoner och brottsoffer i de utredda ärendena

Här redovisar vi förekomsten av ett antal riskfaktorer för våld i brottsoffrens och gärningspersonernas livssituation. Sammantaget visar våra utredningar att gärningspersonerna generellt hade en mer belastad livssituation med fler riskfaktorer för våld, jämfört med brottsoffren.

Gärningspersonernas tidigare våld mot brottsoffret: Totalt 37 av de 57 brottsoffren hade utsatts för våld av gärningspersonen före det aktuella brottet.⁴⁵ I 4 ärenden hade gärningspersonen dömts för att ha utövat våld mot brottsoffret.

Gärningspersonernas tidigare våld mot andra närstående: Totalt 15 av de 56 gärningspersonerna hade utövat våld mot andra närstående än brottsoffret före det aktuella brottet, varav 7 mot en partner och 8 mot en annan närstående.

Separation: 19 av de 31 män som utsatte sin kvinnliga partner för det aktuella brottet gjorde det i samband med en separation på kvinnans initiativ. Av de 8 kvinnor som utsatte sin manliga partner för det aktuella

⁴⁵ Detta utesluter dock inte att det kan ha förekommit våld i fler fall.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

brottet var det 2 som gjorde det i samband med en separation på mannens initiativ.

Skadligt bruk och beroende:⁴⁶ Av gärningspersonerna hade 23 ett skadligt bruk och beroende av alkohol eller narkotika. Av brottsoffren var det 10 som hade ett skadligt bruk och beroende.

Psykiatriskt tillstånd: Av gärningspersonerna hade 30 minst ett psykiatriskt tillstånd, exklusive skadligt bruk och beroende. Vanligast var psykossjukdom, följt av depression och personlighetssyndrom. Av brottsoffren hade 10 minst ett psykiatriskt tillstånd, exklusive skadligt bruk och beroende. Vanligast var depression eller någon form av ångesttillstånd.

Suicidtankar och suicidförsök: Av gärningspersonerna hade 5 gjort suicidförsök under det senaste året före det aktuella brottet. Ytterligare 9 hade haft suicidtankar. Av brottsoffren hade en person gjort suicidförsök under det senaste året före brottet.

Sysselsättning: Av gärningspersonerna var 30 arbetslösa eller hade sjuk- eller aktivitetsersättning. Av brottsoffren var det 9 som var arbetslösa eller hade sjuk- och aktivitetsersättning.

Utbildningsnivå: Det finns uppgifter om 47 av gärningspersonernas utbildningsnivå.⁴⁷ Av dem hade 21 utbildning på högst grundskolenivå. Lika många hade en gymnasieutbildning eller en yrkesutbildning, 5 hade en högskoleutbildning.

Övriga omständigheter: Utöver de riskfaktorer som anges ovan framkom även vissa andra omständigheter i brottsoffrens och gärningspersonernas livssituation som kan innebära en ökad belastning. Utredningarna visar bland annat att 21 av gärningspersonerna och 10 av brottsoffren saknade en stadigvarande bostad. Det framkom också att 21 av gärningspersonerna hade ett svagt socialt nätverk.⁴⁸

⁴⁶ Skadligt bruk och beroende redovisas separat, trots att det är ett psykiatriskt tillstånd.

⁴⁷ Denna uppgift finns i de fall där Rättsmedicinalverket gjorde en § 7 utredning eller en rättspsykiatrisk undersökning efter det aktuella brottet.

⁴⁸ När det gäller gärningspersonerna framgår denna uppgift oftast i dokumentation från Rättsmedicinalverket (RMV). De flesta gärningspersoner undersöktes av RMV efter mordet eller mordförsöket. Antingen genomfördes en rättspsykiatrisk undersökning (RPU) eller en så kallad § 7-undersökning, som är mindre omfattande. Båda dessa undersökningar regleras i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.

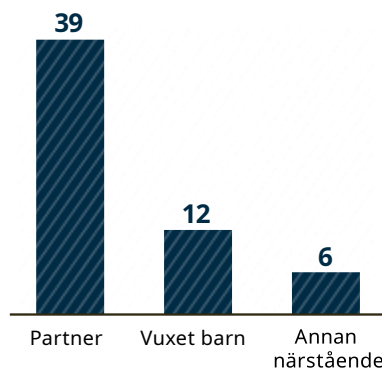
Tre kategorier av ärenden utifrån relation

De utredda ärendena kan delas in i tre kategorier utifrån relationen mellan brottsoffret och gärningspersonen. Brottsoffren i de utredda ärendena hade dödats eller utsatts för mordförsök av:

- sin partner
- sitt vuxna barn
- en annan närstående.

De flesta brottsoffer (39) hade utsatts för det aktuella brottet av sin partner, följt av de som utsatts för brottet av sitt vuxna barn (12). Ett mindre antal brottsoffer (6) hade utsatts av en annan närstående, som till exempel ett syskon (figur 4).

Figur 4. Gärningspersonernas relation till brottsoffren (antal)

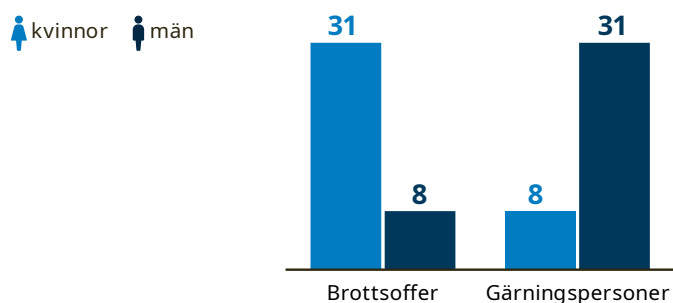

Brottsoffer som dödats eller utsatts för mordförsök av sin partner

De flesta av brottsoffren (39 av 57), hade dödats eller utsatts för mordförsök av sin partner, som nämns ovan. I majoriteten av dessa fall, 31, var det en kvinna som utsatts för brottet av sin manliga partner. I de återstående 8 fallen var det en man som hade utsatts för brottet av sin kvinnliga partner (figur 5).

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Figur 5. Fördelning kvinnor och män (antal)

Medelåldern för brottsoffren var 44 år och för gärningspersonerna 46 år. I ett ärende fastställdes hedersmotiv i domen. Två av gärningspersonerna tog sitt liv efter att ha dödat brottsoffret.

De flesta av de brottsoffer som var kvinnor hade utsatts för tidigare våld

De flesta av de kvinnliga brottsoffren (24 av 31) hade utsatts för våld av sin manliga partner före det aktuella brottet. Det har ofta handlat om fysiskt våld och om psykiskt våld i form av kontrollerande och nedvärderande beteende, förföljelse och hot. I vissa fall har det även förekommit materiellt och sexuellt våld. I en del fall har det uteslutande handlat om upprepat psykiskt våld. Flera av kvinnorna hade varit rädda för att bli dödade. I flera fall hade våldet pågått under lång tid, i vissa fall i flera år.

Hälften av de brottsoffer som var män hade utsatts för tidigare våld, men också själva utövat våld

Hälften av de manliga brottsoffren (4 av 8) hade utsatts för våld av sin kvinnliga partner före det aktuella brottet. Det har handlat om både fysiskt och psykiskt våld, men kvinnorna tycks inte ha utsatt männen för kontrollerande beteende eller förföljelse, vilket var vanligt i de fall gärningspersonen var en man. En annan skillnad mellan könen är att de 4 män som utsatts för våld före brottet av sin kvinnliga partner också själva hade utövat våld mot kvinnan. Något motsvarande framkommer inte i de fall det var en kvinna som utsatts för det aktuella brottet av sin manliga partner.

Gärningspersonerna generellt mer belastade än brottsoffren

De flesta av brottsoffren hade en ordnad social situation med stadigvarande bostad, arbete eller ålderspension och hade inte ett skadligt bruk och beroende eller något annat psykiatriskt tillstånd. Men det fanns också brottsoffer med omfattande problem. Gärningspersonerna hade generellt en mer belastad livssituation. Detta är särskilt tydligt när det gäller de kvinnliga gärningspersonerna där nästan samtliga hade ett skadligt bruk och beroende,

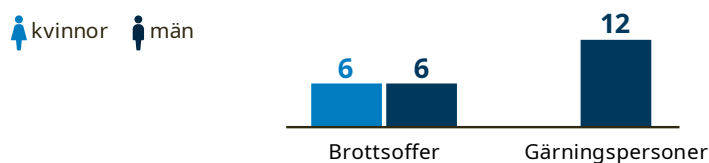
Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

ett annat psykiatriskt tillstånd, var arbetslösa eller hade sjuk- eller aktivitetsersättning och i vissa fall även saknade en stadigvarande bostad.

Brottsoffer som dödats eller utsatts för mordförsök av sitt vuxna barn

Totalt hade 12 (av 57) brottsoffer dödats eller utsatts för mordförsök av sitt vuxna barn. Det var lika många kvinnor som män som utsatts för brottet. Samtliga gärningspersoner var män (figur 6).

Figur 6. Fördelning kvinnor och män (antal)

Brottsoffrens medelålder var 64 år och gärningspersonernas medelålder var 35 år.

De flesta gärningspersoner hade en psykosjukdom

De flesta av gärningspersonerna (10 av 12) hade minst ett psykiatriskt tillstånd, ofta en psykosjukdom eller ett skadligt bruk och beroende. Alla var ensamstående. De flesta var arbetslösa, bodde i föräldrahemmet och var socialt isolerade förutom kontakterna med sin förälder. 8 av de 12 gärningspersonerna dömdes till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning med anledning av det aktuella brottet, då de bedömdes ha en allvarlig psykisk störning.

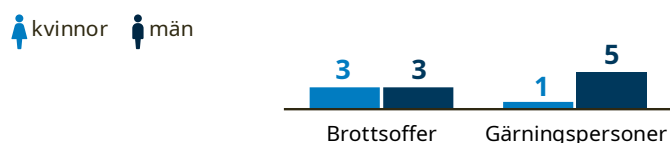
Närmare hälften av föräldrarna hade utsatts för tidigare våld

Nästan alla av föräldrarna hade en ordnad social situation med en stadigvarande bostad, ålderspension eller arbete och inget psykiatriskt tillstånd eller skadligt bruk och beroende. Närmare hälften av föräldrarna hade utsatts för fysiskt och psykiskt våld av sitt vuxna barn före det aktuella brottet.

Brottsoffer som utsatts för dödligt våld eller mordförsök av en annan närstående

Ett mindre antal brottsoffer (6 av 57) hade dödats eller utsatts för mordförsök av en annan närstående, ofta ett syskon. Hälften av brottsoffren var kvinnor och hälften var män. Av gärningspersonerna var 5 män och 1 var kvinna (figur 7).

Figur 7. Fördelning kvinnor och män (antal)

Brottssoffren var i åldern från drygt 20 år till över 75 år. Gärningspersonerna var mellan drygt 20 år och knappt 50 år.

Stora variationer i de utredda ärendena

Ärendena i denna kategori är få och det var stora variationer i brottsoffrens och gärningspersonernas livssituation. Det är därför svårt att se något mönster i dessa ärenden. Till exempel hade vissa gärningspersoner en psykosjukdom eller ett annat psykiatriskt tillstånd och saknade arbete och bostad, medan andra inte hade denna typ av svårigheter. Det varierade också om gärningspersonen hade utövat våld mot brottsoffret före det aktuella brottet eller inte.

Ofta kontakt med samhällsaktörer

De flesta av brottsoffren och gärningspersonerna hade haft kontakt med minst en samhällsaktör under året före det aktuella brottet. Vanligast var kontakter med hälso- och sjukvården, följt av socialtjänsten, Polismyndigheten och Kriminalvården. Ett mindre antal hade haft kontakt med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan⁴⁹, Kronofogden eller Migrationsverket.⁵⁰ Flera hade haft ett stort antal kontakter med olika samhällsaktörer, i en del fall under många år, men det fanns också de som endast hade haft ett fåtal kontakter. Totalt 24 gärningspersoner och 12 brottsoffer hade haft kontakt med minst tre myndigheter eller verksamheter under året före det aktuella brottet.

⁴⁹ Kontakterna gällde sjukersättning, sjukpenning eller assistansersättning.

⁵⁰ När det gäller brottsoffrens och gärningspersonernas kontakter med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kronofogden och Migrationsverket har dock Socialstyrelsen inte identifierat några brister i samhällets skyddsnet.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Många barn bevittnade brottet

Våldet drabbar ofta inte enbart den utsatta personen själv, utan även barn och andra närstående. Totalt bodde 49 barn (under 18 år) tillsammans med en förälder som dödades eller utsattes för mordförsök av den andra föräldern. I nästan samtliga fall var det deras mamma som utsattes för brott av pappan. Hälften av barnen befann sig i närheten när brottet begicks, ofta i samma rum, och det förekom att barn försökte ingripa för att få stopp på våldet. 4 av barnen utsattes själva för grovt eller dödligt våld av gärningspersonen i samband med brottet.⁵¹

⁵¹ Uppgifter om de fyra barnen som också är brottsoffer i dessa ärenden, och de brister som identifierats kopplade till dem, redovisas i Socialstyrelsens rapport om barn som brottsoffer.

Brister i samhällets skyddsnät

I detta avsnitt beskriver och analyserar vi de brister vi identifierat i samhällets skyddsnät och möjliga orsaker till dem. Brister har identifierats i nästan samtliga utredda ärenden, totalt ett 30-tal brister.⁵² När det gäller vissa brister lämnar vi även förslag på åtgärder. När det gäller andra brister föreslår vi inte några åtgärder, ofta med anledning av pågående nationella utvecklingsarbeten.

Socialstyrelsen använder en bred definition av begreppet brister. Med brister i samhällets skyddsnät menas situationer där ett annat agerande av samhällsaktörerna, hade kunnat minska risken för brotten.⁵³ Det kan handla om att exempelvis reglering, riktlinjer och metodstöd inte följts, men också om ”missade möjligheter”, det vill säga situationer då en samhällsaktör inte gjort något fel, men hade haft möjlighet att göra något annat. Därutöver kan det handla om situationer där det på grund av rådande reglering funnits begränsningar i att agera på ett annat sätt.

Hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvården är den samhällsaktör som flest brottsoffer och gärningspersoner hade haft kontakt med. Totalt 45 av de 57 brottsoffren och 46 av de 56 gärningspersonerna hade haft kontakt med hälso- och sjukvården under året före det aktuella brottet. Vanligast bland brottsoffer var kontakter med primärvården, följt av somatisk specialistvård. Bland gärningspersonerna var det vanligast med kontakter med primärvården, följt av psykiatrisk vård. Kontakterna var i flera fall omfattande och hade pågått under flera års tid. Ungefär hälften av brottsoffren och gärningspersonerna hade haft sin senaste kontakt med vården inom en månad före brottet, i flera fall så sent som samma dag eller dagarna före brottet.

Våldsutsattheten upptäcks inte

Ett stort antal brottsoffer som utsatts för våld av gärningspersonen före det aktuella brottet hade haft kontakt med vårdcentralen eller psykiatrin en kort tid före brottet. Flera hade också haft kontakt med specialistmottagningar som ortoped-, onkologi- eller migränmottagning. Nästan alla dessa brottsoffer var kvinnor som dödsats eller utsatts för mordförsök av sin manliga partner.

⁵² I tre ärenden har inga brister identifierats, i dessa hade brottsoffren och gärningspersonerna få samhällskontakter och det framgår inte heller att det förekommit våld eller funnits riskfaktorer för våldsutövande eller för våldsutsatthet.

⁵³ Bedömningen grundar sig på den dokumentation som varit tillgänglig och de muntliga uppgifter som i vissa fall inhämtats i ärendena.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Många hade haft upprepade vårdkontakter med anledning av tillstånd som kan innebära en risk för eller vara en konsekvens av våldsutsatthet, som psykisk ohälsa, skadligt bruk och beroende eller långvarig smärta [13]. Vården ställde dock inga frågor om våld och våldsutsattheten upptäcktes inte. Vården tycks inte heller ha frågat om våld då brottsoffren sökte vård för fysiska skador eller berättade om en konfliktfylld relation med gärningspersonen.

Analys

Många våldsutsatta har kontakt med hälso- och sjukvården, men de berättar inte alltid självmant om sin våldsutsatthet. Hälso- och sjukvården behöver därför själva agera för att upptäcka våldet. Socialstyrelsens utredningar visar dock att det trots föreskrifter⁵⁴ och kunskapsstöd inom området [14, 15, 16, 17, 18] finns brister inom hälso- och sjukvården när det gäller att upptäcka våldsutsatthet. Denna brist har även lyfts i våra tidigare rapporter [2, 3, 4] och i tillsyn från IVO [19].

En orsak till att våldsutsatthet inte upptäcks kan handla om brister i regionernas implementering av reglering och kunskapsstöd. Det kan till exempel saknas rutiner för hur och när personalen ska fråga om våld och hur de ska agera om det framkommer att en person är våldsutsatt.⁵⁵ Det kan också vara brist på kompetensutveckling för personalen om våld i nära relationer, till exempel om kopplingen mellan våld och ohälsa och om riskfaktorer för våld i nära relationer.

En annan orsak kan vara att många patientmöten sker under tidspress, och att frågor om våld därför prioriteras bort [17]. Fackförbunden för vårdpersonal har under flera år rapporterat om vårdpersonalens höga arbetsbelastning, stress och brist på återhämtning [20, 21, 22, 23, 24]. Även Arbetsmiljöverket lyfter att de under flera år återkommande fått signaler från skyddsombud och vårdpersonal om stress, överbeläggningar och hög arbetsbelastning. Arbetsmiljöverket lyfter också att många vårdgivare brister i att förebygga ohälsosam arbetsbelastning [25].

För att stödja regionernas arbete med att upptäcka våldsutsatthet i nära relationer har Socialstyrelsen reviderat ett tidigare kunskapsstöd om att fråga om våldsutsatthet [13]. Det nya kunskapsstödet [26] publicerades i maj 2025 och innehåller flera rekommendationer som inte fanns tidigare. Socialstyrelsen rekommenderar bland annat att frågor om utsatthet för våld ställs till patienter med specifika skador, symtom, tillstånd och

⁵⁴ Av 7 kap 2 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer framgår att vårdgivaren ska fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka våldsutsatta och barn som bevitnat våld som behöver vård. Av 7 kap 10 § HSLF-FS 2022:39 framgår bl.a. att om en vuxen visar symtom eller tecken som väcker misstanke om att personen är våldsutsatt, ska vårdgivaren se till att hälso- och sjukvårdspersonalen frågar den vuxna i enrum om orsaken till symtomen eller tecknen.

⁵⁵ Jfr 2 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

beteendemönster. Kunskapsstödet innehåller också rekommendationer riktat till chefer och beslutsfattare om att säkerställa att personalen får fortbildning och vikten av att verksamheterna följer upp sitt arbete med våld i nära relationer. Implementeringsarbetet av kunskapsstödet pågår.

Socialstyrelsen har också ett pågående uppdrag att förstärka arbetet för att stödja och främja implementeringen i kommuner och regioner av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer [27]. Av dessa framgår att vårdgivaren ska fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka våldsutsatta och barn som bevittnat våld som behöver vård.⁵⁶ För att stödja och främja implementeringen har Socialstyrelsen bland annat tagit fram ett självskattningsverktyg [28]. Syftet är att detta ska vara en hjälp för verksamheterna att identifiera styrkor, utvecklingsområden och ta fram en handlingsplan för förbättringar i sitt arbete med våld i nära relationer.

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger en lämplig myndighet i uppdrag att följa upp hälso- och sjukvårdens arbete med att upptäcka våldsutsatthet.

Våldsutövandet upptäcks, bedöms och behandlas inte

Ett stort antal gärningspersoner hade haft kontakt med psykiatri eller vårdcentralen under året före brottet, och i flera fall en kort tid innan de dödade eller försökte döda en närstående. I de flesta fall handlade det om en man som dödade eller försökte döda sin kvinnliga partner eller sin förälder.

Våldsutövandet upptäcktes dock inte i samband med dessa kontakter. Vid gärningspersonernas kontakt med psykiatri framkom faktorer som kan öka risken för våldsutövande, till exempel ett psykiatriskt tillstånd, skadligt bruk och beroende, separation eller arbetslöshet. Det framgår dock inte att psykiatri frågade om våldsutövande. Inte heller vårdcentralen tycks ha frågat om våldsutövande när gärningspersonerna sökte vård för till exempel psykisk ohälsa, sömnproblem, långvarig smärta eller en livskris med anledning av att deras partner ville separera eller att de själva blivit arbetslösa.

Det framgår inte heller att psykiatri gjorde några bedömningar av risken för att gärningspersonerna skulle utöva våld mot närstående. Detta trots att det, som nämns ovan, fanns flera riskfaktorer för våldsutövande. Inte heller i de fall psykiatri kände till att gärningspersonen tidigare utövat våld mot brottsoffret bedömdes risken för upprepat våld.

⁵⁶ Se 7 kap. 2 § HSLF-FS 2022:39.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Psykiatrin gjorde däremot upprepade suicidriskbedömningar då gärningspersonen fick frågor om tankar på att ta sitt eget liv. I samband med det ställdes dock inga frågor om gärningspersonen hade tankar på att döda eller skada någon annan. Psykiatrin bedömde även i vissa fall risken för våld mot vårdpersonal, vilket visar att man uppmärksammat att gärningspersonen skulle kunna bli våldsam.

Inga åtgärder vidtogs med fokus på att våldsutövande mot närstående ska upphöra

I en del av de utredda ärendena fick psykiatrin kännedom om att patienter (gärningspersoner) hade utövat våld mot brottsoffret. Dessa gärningspersoner erbjöds eller hade redan pågående behandling för skadligt bruk och beroende eller ett annat psykiatriskt tillstånd. Det framgår däremot inte att psykiatrin riktade några insatser mot våldsutövandet i sig, till exempel genom att erbjuda samtalsbehandling med fokus på att våldsutövandet skulle upphöra. Det framgår inte heller att psykiatrin hänvisade till eller initierade samverkan med socialtjänsten med anledning av våldet. I några fall gjorde vården anmälningar till socialtjänsten med anledning av oro för barn eller för gärningspersonernas skadliga bruk och beroende. I dessa anmälningar nämndes inte våldsutövandet, utan enbart gärningspersonernas psykiatriska tillstånd eller skadliga bruk och beroende.

Analys

Hälso- och sjukvården skulle kunna ha en viktig roll när det gäller att förebygga våldsutövande mot närstående. Hälso- och sjukvården möter en stor del av befolkningen, och våra utredningar visar att en majoritet av gärningspersonerna hade haft kontakt med vården under året före det aktuella brottet. Vi ser dock att hälso- och sjukvården sällan upptäcker att patienter utövar våld mot närstående, inte gör bedömningar av risken för våld mot närstående och inte heller erbjuder behandling med fokus på att våldet ska upphöra. Detta har även lyfts i våra tidigare rapporter [2, 3, 4].

Det finns regioner som har utvecklat sitt arbete med att upptäcka våldsutövande och att erbjuda behandling för att få våldsutövare att upphöra med våldet. Men enligt Socialstyrelsens nationella samordning av kunskapsutveckling av arbete för personer som utövar våld mot närstående (NKVU) har de flesta regioner inte utvecklat sitt arbete inom området. Det saknas kompetens, rutiner och arbetssätt för att upptäcka, bedöma risker för och behandla våldsutövande mot närstående, enligt NKVU [29].

Det kan finnas flera orsaker till att många regioner inte har utvecklat sitt arbete inom området. En grundläggande orsak kan vara att det inom den frivilliga hälso- och sjukvården inte finns något reglerat ansvar för vården att behandla våldsutövare i syfte att få våldet att upphöra. Av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL, framgår att med hälso- och sjukvård avses

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador.⁵⁷ Att utöva våld i nära relationer är inte i sig en sjukdom och ger vanligen inte upphov till skador hos den som utövar våldet.

Om en person däremot har en sjukdom som innebär en ökad risk för våldsutövande, som till exempel skadligt bruk och beroende eller vissa andra psykiatriska tillstånd, är det hälso- och sjukvårdens ansvar att behandla den sjukdomen. Behandling av sjukdomen kan då även minska risken för våldsutövande, men behandling med fokus på att minska risken för våldsutövande skulle också kunna behövas.

När det gäller den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården finns däremot ett ansvar för att bedöma om en person är eller kan bli våldsam. Inom den psykiatriska tvångsvården ska hälso- och sjukvården inför ett eventuellt beslut om sådan vård bedöma om en patient till följd av sin psykiska störning är farlig för annans personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa.⁵⁸ I den rättspsykiatriska vården ska hälso- och sjukvården i vissa fall bedöma risken för att en patient återfaller i brottslighet som är av allvarligt slag.⁵⁹

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om hälso- och sjukvården ska ges ett lagreglerat ansvar för att bedöma risker för och behandla våldsutövande mot närstående, till exempel genom en statlig utredning.

Uppsökande och motiverande arbete saknas, trots stora vårdbehov

Flera av gärningspersonerna hade stora vårdbehov och upprepade kontakter med psykiatrin, till exempel på grund av psykoser eller psykosliknande tillstånd eller skadligt bruk och beroende. En del av dem uteblev från inbokade möten med psykiatrin eller meddelade att de inte ville ha fortsatt kontakt. Psykiatrin tycks då inte ha arbetat motiverande eller uppsökande för att få tillbaka gärningspersonerna till vården. Istället avslutades ofta kontakterna.

Analys

Det är angeläget att psykiatrin arbetar motiverande och uppsökande för att patienter med allvarliga psykiatriska tillstånd, stora vårdbehov och sviktande motivation ska få den vård och det stöd de behöver. Det skulle också kunna minska risken för våldsutövande i nära relationer. Våra utredningar visar dock att det ofta saknas uppsökande och motiverande arbete till

⁵⁷ Se 2 kap. 1 § HSL.

⁵⁸ Se 3 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT.

⁵⁹ Se 3 b §, 3 d §, 16 § och 16 a § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

patientgruppen, vilket även uppmärksammats i en av våra tidigare rapporter [3].

En orsak till bristen kan vara att psykiatrin inte är organiserad på ett sätt som ger förutsättningar för ett uppsökande och motiverande arbete. Detta kan kräva särskilda team, där det finns utrymme för att kunna arbeta flexibelt för att till exempel ha beredskap för att kunna åka hem till patienter.

Samsjuklighetsutredningen har lämnat förslag om att förbättra vården och stödet till personer med allvarliga psykiatriska tillstånd och stora vårdbehov, det vill säga samma målgrupp av patienter som uppmärksammas här. Ett av förslagen är att inrätta särskilda vård- och stödverksamheter som bland annat ska kunna arbeta uppsökande och motiverande när behovet finns.⁶⁰ En delegation arbetar för närvarande med att ta fram en reform utifrån samsjuklighetsutredningens förslag. Delegationen ska slutredovisa sitt uppdrag senast den 15 december 2027 [30]. Med anledning av detta pågående arbete lämnar Socialstyrelsen inget förslag i nuläget.

Föräldrar involveras inte i den psykiatriska vården av sina vuxna barn

I flera fall framgår att den psykiatriska sluten- eller öppenvården haft kontakt med gärningspersoner som senare dödade eller försökte döda sin förälder. Samtliga gärningspersoner var vuxna män mellan 30 och 50 år och nästan alla hade en psykosjukdom eller ett psykosliknande tillstånd. I vissa fall hade gärningspersonerna gjort upprepade suicidförsök. Utöver det psykiatriska tillståndet fanns i de flesta fall även andra riskfaktorer för dödligt våld mot en förälder, som att gärningspersonerna var arbetslösa, socialt isolerade, ensamstående och bodde tillsammans med sin förälder [9]. Det var också vanligt att gärningspersonerna uttryckte aggressivitet mot föräldern i sina kontakter med psykiatrin och i flera fall kände psykiatrin till att gärningspersonen tidigare utövade våld mot föräldern.

En återkommande iakttagelse är bristen på dialog med och information till gärningspersonernas föräldrar. Det framgår till exempel inte att psykiatrin frågade om föräldrarna utsatts för eller varit rädda för att utsättas för våld av sitt vuxna barn eller att man informerade om möjligheten till skydd och stöd från socialtjänsten och polisen. Det framgår inte heller att psykiatrin förde en dialog med föräldrarna om hur de skulle kunna komma i kontakt med vården om gärningspersonen blev aggressiv eller hotfull eller försämrades i sin psykiska ohälsa.

⁶⁰ Se Från delar till helhet – en reform för samordnade, behovsanpassade och personcentrerade insatser för personer med samsjuklighet (SOU 2021:93).

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

I flera av de utredda fallen uppmärksammade föräldern att gärningspersonen började må sämre eller blev aggressiv en kort tid före det aktuella brottet, men det framgår inte att föräldern då kontaktade psykiatrin eller polisen.

Analys

Socialstyrelsens utredningar visar att psykiatrin skulle kunna ha en viktig roll när det gäller att upptäcka vilka egna behov av vård och stöd som kan finnas hos patienternas föräldrar. Genom att informera och föra en dialog med föräldrar och även med andra närstående skulle våld eller risk för våld kunna upptäckas och förebyggas.

Behovet av ett stärkt anhörigperspektiv inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten lyfts bland annat i den nationella anhörigstrategin [31]. I strategin framhålls vikten av att närstående uppmärksammas och erbjuds stöd utifrån sin roll som närstående, bland annat utifrån personens egna behov av vård och stöd, till exempel på grund av våldsutsatthet.

Det kan finnas flera orsaker till bristen på dialog med och information till närstående. En orsak kan vara att det saknas tydliga signaler från beslutsfattare att anhörigperspektivet ska vara en integrerad del av vården. Det kan också saknas rutiner och annat stöd för personalen om hur och när närstående ska involveras. Tidsbrist kan också vara en orsak till att arbetet med närstående prioriteras ner. En av experterna från Socialstyrelsen uttrycker sig så här:

” Inom psykiatrin är man på många håll helt enkelt inte van att involvera närstående i arbetet. Och man ser det som krångligt och tidskrävande.

Socialstyrelsen publicerade hösten 2023 ett kunskapsstöd om att integrera anhörigperspektivet i hälso- och sjukvården och socialtjänsten [32]. Socialstyrelsen lämnade då även ett förslag till regeringen om hur anhörigperspektivet och stödet till anhöriga kontinuerligt kan följas upp nationellt [33]. I oktober 2025 publicerades också ett kunskapsstöd med fokus på hur vuxenpsykiatrin och rättspsykiatrin kan involvera närstående i vården [34]. Spridning av stödmaterialet påbörjades hösten 2025. Med anledning av detta pågående arbete lämnar Socialstyrelsen inget förslag i nuläget.

Otillräckliga säkerhetsåtgärder i den öppna rättspsykiatriska vården

I ett av de utredda ärendena var en gärningsperson dömd till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Orsaken var bland annat att han tidigare begått våldsbrott mot en närstående. Vården inleddes i den slutna rättspsykiatriska vården, men efter en tid beslutades att vården skulle

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

fortsätta i öppen form. Ansvaret för den rättspsykiatriska vården flyttades då över till en öppen allmänpsykiatrisk mottagning.

Socialstyrelsens utredning visar att den öppna allmänpsykiatriska mottagningen inte vidtog tillräckliga säkerhetsåtgärder för att minska risken för att gärningspersonen skulle utöva våld mot sin partner (brottsoffret). Detta trots att mottagningen kände till att han hade utövat våld både mot en tidigare närstående och sin partner och att det även fanns andra riskfaktorer för våld, som ett skadligt bruk och beroende. Bedömningar av risken för upprepat våld saknades och gärningspersonen tilläts till exempel träffa och vistas hos sin partner trots uppgifter om att han utsatte henne för våld. Uppgifterna om våld utreddes inte och ledde varken till att gärningspersonen sattes under ökad kontroll eller till några andra säkerhetsåtgärder. Detta innebar att han kunde fortsätta att utöva våld. Den öppna allmänpsykiatriska mottagningen gjorde inte heller en anmälan till förvaltningsrätten om återintag i den rättspsykiatriska slutenvården i samband med att det bland annat framkommit ytterligare uppgifter om våld mot partnern.

Analys

En orsak till bristen på säkerhetsåtgärder kan vara att ansvaret för vården flyttas till en öppen allmänpsykiatrisk mottagning. Vid sådana mottagningar finns sällan tillräcklig kompetens och erfarenhet när det gäller riskbedömningar och relevanta säkerhetsåtgärder för att förebygga återfall i våld i nära relationer. Detta har återkommande tagits upp vid dialogmöten med regioner, kommuner och forskare inom ramen för Socialstyrelsens pågående uppdrag att stärka och utveckla den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården [35]. Vid dessa dialogmöten har det även framkommit att det också kan saknas tillgång till stödjande strukturer, rutiner och resurser som underlättar beslut enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV), till exempel om återintagning i slutenvård vid förhöjd risk för att utöva våld mot närstående.⁶¹

Enligt Socialstyrelsens bedömning finns en otydlighet i LRV gällande ansvaret för patienter under öppen rättspsykiatrisk vård. Detta är också något som framkommit vid våra kontakter med verksamheter för rättspsykiatrisk vård.

Av LRV framgår att det är chefsöverläkaren vid den sjukvårdsinrättning där patienten är inskriven som har ansvaret för vissa åtgärder som ska vidtas,⁶² som exempelvis beslut om omedelbart återintag från öppen till slutenvård. Begreppet ”sjukvårdsinrättning” är dock inte tydligt

⁶¹ Av 3 b § andra stycket och 3 d § LRV framgår att en chefsöverläkare under vissa förutsättningar får besluta att en patient, som dömts till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning, ska återintagas i slutenvård. Det gäller bland annat om det finns en risk för återfall i brottslighet som är av allvarligt slag.

⁶² Se 2 § 3 stycket LRV.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

definierat i lagen.⁶³ Det är till exempel oklart om det enbart omfattar verksamhet för slutna rättspsykiatrisk vård, eller om det även omfattar en öppen allmänpsykiatrisk mottagning. Otydligheten innebär att det även blir oklart om och i så fall under vilka förutsättningar ansvaret för åtgärderna kan överlåtas från en chefsöverläkare vid en sjukvårdsinrättning för slutna rättspsykiatrisk vård till en läkare vid öppen allmänpsykiatrisk mottagning. Detta eftersom en sådan överlåtelse enligt LRV endast får ges till en läkare vid sjukvårdsinrättningen.⁶⁴

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om lagen om rättspsykiatrisk vård (LRV) bör förtydligas vad gäller det ansvar en chefsöverläkare vid en öppen allmänpsykiatrisk mottagning får ha för patienter som ges öppen rättspsykiatrisk vård.

Kriminalvården

Kriminalvården hade haft kontakt med 5 av de 56 gärningspersonerna och 1 av de 57 brottsoffren under året före det aktuella brottet.

Gärningspersonerna, varav de flesta var män, stod under övervakning av Kriminalvårdens frivård.⁶⁵ I några av fallen pågick övervakningen vid tidpunkten för det aktuella brottet.

Samverkan initieras inte med andra samhällsaktörer

De manliga gärningspersoner som frivården hade kontakt med var i de flesta fall dömda för våldsbrott mot sin kvinnliga partner. De hade omfattande problem utöver kriminalitet, som skadligt bruk och beroende, arbetslöshet, hemlöshet och svag ekonomi. Frivården hade bedömt att gärningspersonerna hade hög risk för återfall i brott, och utifrån detta bedömde man att de hade behov av insatser även från andra samhällsaktörer, som socialtjänsten, hälso- och sjukvården och Arbetsförmedlingen.

Det framgår dock inte i något av de utredda ärendena att frivården initierade samordning av insatser med andra samhällsaktörer, trots gärningspersonernas komplexa problem och stora behov av insatser. Planeringen var istället att gärningspersonerna själva skulle ansöka om de insatser de behövde från andra samhällsaktörer. Detta gjorde de dock sällan, vilket bidrog till att de flesta av de planerade insatserna inte genomfördes.

⁶³ Begreppet sjukvårdsinrättning definieras inte i författning och det saknas en tydlig förklaring av begreppet i förarbeten.

⁶⁴ Se 23 § LRV.

⁶⁵ Frivård är kriminalvård som äger rum ute i samhället. En påföljd i frivården innebär både kontroll och stöd för de dömda.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Analys

För att Kriminalvården ska nå framgång i det återfallsförebyggande arbetet krävs samverkan med andra samhällsaktörer, som socialtjänsten, hälso- och sjukvården och Arbetsförmedlingen. Detta eftersom det är andra samhällsaktörer än Kriminalvården som har ansvar för många av de återfallsförebyggande insatser som frivården planerar för. Om Kriminalvården är mer aktiv och bjuder in relevanta samhällsaktörer för gemensam planering av insatser kan det bidra till att insatser kommer i gång tidigt under verkställigheten. Samverkan kan också bidra till en ökad tydlighet både om vilken samhällsaktör som gör vad och om vad klienten själv behöver göra.

Denna brist på samordning mellan Kriminalvården och andra samhällsaktörer har även lyfts i en av våra tidigare rapporter [4] och i en statlig utredning om återfallsförebyggande arbete.⁶⁶ En orsak till bristen kan vara att Kriminalvården inte har någon uttalad skyldighet att initiera samordning av insatser i enskilda ärenden. För hälso- och sjukvården och socialtjänsten finns däremot en skyldighet att upprätta en samordnad individuell plan (SIP), om den enskilde har behov av insatser från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården, förutsatt att personen samtycker till det.⁶⁷

En skyldighet som rör samordning av insatser är dock ingen garanti för att detta kommer att fungera i praktiken. Det behövs även andra åtgärder för att stärka samordningen av insatser mellan Kriminalvården och andra samhällsaktörer. Det kan till exempel handla om att beslutsfattare inom berörda myndigheter och verksamheter prioriterar samverkan och att man tar fram formella strukturer som stöd för arbetet, som rutiner och tydliga kontaktvägar mellan myndigheter [4, 36, 37].

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om Kriminalvården ska få en skyldighet att vid behov upprätta en samordnad individuell plan tillsammans med andra samhällsaktörer som den enskilde har behov av insatser från. Det bör ingå att se över vilka andra aktörer som kan vara relevanta för Kriminalvården att upprätta planen tillsammans med och om de bör få en motsvarande skyldighet. Detta förslag finns även i rapporten om barn som brottsoffer [1].

⁶⁶ Att bryta ett våldsamt beteende - återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld (SOU 2018:37). Här lämnades också bland annat ett förslag om att Kriminalvården ska få en skyldig att medverka vid upprättandet av en samordnad individuell plan.

⁶⁷ Se 10 kap. 8 § socialtjänstlagen (2025:400), SoL, som motsvarar 2 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453), 2001 års SoL, samt 16 kap. 4 § HSL.

Ingen information till socialtjänsten om risk för våldsutövande

Socialstyrelsens utredningar visar att frivårdshandläggare i flera fall fått uppgifter som indikerade att gärningspersonen utövade eller riskerade att utöva våld mot sin partner. Det handlade till exempel om att Kriminalvårdens risk- och behovsbedömning visade att gärningspersonen hade hög risk för återfall i partnervåld. Det finns också exempel på att gärningspersonen under samtal med sin frivårdshandläggare beskrev ilskeutbrott mot sin partner eller att partnern ”provocerade, tjatade och triggade honom.”

Det framgår dock inte i något av fallen att Kriminalvården övervägt att informera socialtjänsten med stöd av till exempel generalklausulen i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL.⁶⁸

Analys

Det är inte ovanligt att anställda vid frivården blir oroliga för att en klient utövar eller riskerar att utöva våld mot närstående, enligt experter från Kriminalvården. Det kan till exempel handla om att klienten under samtal med frivårdshandläggaren berättar om hot eller våld eller att det framkommer andra uppgifter som tyder på våldsamt beteende mot närstående. Socialstyrelsens utredningar visar dock att Kriminalvården inte informerar socialtjänsten i dessa situationer, vilket även lyfts i våra tidigare rapporter [3, 4]. Om socialtjänsten skulle få information om att det fanns en risk för våldsutövande skulle de kunna kontakta brottsoffret för att erbjuda skydd och stöd och även rikta insatser till gärningspersonen för att förebygga våldsutövande.

En orsak till att Kriminalvården inte informerar socialtjänsten är troligen att de har begränsade möjligheter att göra det eftersom uppgifterna i regel omfattas av sekretess.⁶⁹ Det finns inte heller någon skyldighet för Kriminalvården att anmäla oro för vuxna till socialtjänsten. En sådan skyldighet finns däremot när det gäller barn som kan fara illa.⁷⁰

Det finns dock vissa sekretessbrytande bestämmelser som gör det möjligt för Kriminalvården att informera socialtjänsten om våldsutsatta vuxna. Bland annat finns en möjlighet att dela information mellan myndigheter om den enskilde samtycker till det.⁷¹ Det finns också en möjlighet för Kriminalvården att dela information med stöd av generalklausulen i OSL, men då krävs att det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har

⁶⁸ Se 10 kap.27 § OSL

⁶⁹ Se 35 kap. 1 § OSL.

⁷⁰ Se 19 kap. 1 § SoL som motsvarar 14 kap. 1 § 2001 års SoL.

⁷¹ Se 10 kap. 1 § och 12 kap. 2 § OSL.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

företrädare framför det intresse som sekretessen ska skydda.⁷² Enligt Kriminalvårdens experter finns en osäkerhet hos anställda om när generalklausulen i OSL kan användas i dessa fall.

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om Kriminalvården ska få en skyldighet att informera socialtjänsten om de får kännedom om att en klient utsätter eller riskerar att utsätta en partner eller annan närstående vuxen för våld.

Polismyndigheten

Polisen hade haft kontakt med 21 av de 57 brottsoffren och 26 av de 56 gärningspersonerna under året före det aktuella brottet. Orsaken var oftast en eller flera polisanmälningar om våld i nära relationer. De flesta ärenden rörde kvinnor som hade utsatts för våld av sin manliga partner. I flera ärenden pågick en förundersökning om gärningspersonernas våld mot brottsoffren vid tidpunkten för det aktuella brottet.

Brister i de initiala utredningsåtgärderna

Många av de brister som rör polisens arbete har att göra med de initiala utredningsåtgärderna, enligt experterna från Polismyndigheten. Sådana åtgärder är bland annat det polisen ska göra i samband med att ett larm om våld i en nära relation kommer in till polisens kontaktcenter (PKC) eller när en polispatrull kommer till en brottsplats.

Få frågor om våld ställs vid larmsamtal och första förhör

I Socialstyrelsens utredningar framgår i flera fall att operatörer på PKC och polispatruller på brottsplatsen inte ställde tillräckligt med frågor till brottsoffren i det initiala skedet. Det handlar till exempel om frågor om vilken typ av våld som utövats, eventuell tidigare våldsutsatthet och konsekvenser av våldet, som smärta och skador. Inte heller ställdes frågor om riskfaktorer för våld, som till exempel separation, eller om gärningspersonerna hade skadligt bruk och beroende, vilket hade varit viktig information vid bedömningen av risken för upprepat våld och behovet av omedelbara skyddsåtgärder. Bristen på inledande frågor vid larmsamtalen till PKC kan ha bidragit till att operatörerna inte skickade ut polispatruller för att undersöka vad som hänt. Bristen på inledande frågor från polispatruller på brottsplatsen kan ha bidragit till att polisen fick för lite information om vad som hänt och därför inte tog upp polisanmälningar, enligt experterna från Polismyndigheten. Experterna framhåller också att fler frågor om våldet i det initiala skedet kan bidra till att brottsoffret vill

⁷² Se 10 kap. 27 § OSL.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

medverka i utredningen och därmed ökar förutsättningar att driva förundersökningen vidare och väcka åtal. Eller som en av experterna från Polismyndigheten uttrycker det:

” De initiala åtgärderna är i vissa fall helt avgörande när det gäller ärenden som rör våld i nära relationer. I samband med brottet vill målsägande ofta berätta. Men man får ibland bara en chans. Det är vanligt att målsägande senare uttrycker tveksamhet inför sin medverkan i förundersökningen och inte längre vill eller vågar medverka.

Ingen polisanmälan tas upp

I flera fall fick polisen uppgifter som tydde på att brottsoffret utsatts för våld av gärningspersonen. Det handlade till exempel om att grannar eller andra personer larmat polisen om ”skrik och bråk” eller att de sett gärningspersonerna vara våldsamma mot brottsoffren. I flera av dessa fall framgår att polisen inte tog upp någon polisanmälan, trots att det varit möjligt. I stället lämnade polisen platsen utan vidare åtgärder.

Stödbevisning samlas inte in

I ett stort antal ärenden framkommer att polisen inte samlat in stödbevisning i tillräcklig utsträckning. I flera fall förhöordes inte vittnen, trots att sådana fanns, och brottsoffrens skador dokumenterades inte. Ofta saknades också kriminaltekniska undersökningar av brottsplatserna och begäran om rättsintyg. Att samla in stödbevisning kan vara särskilt viktigt i ärenden som rör våld i nära relationer, eftersom brottsoffren kan vara ambivalenta till att medverka i förundersökningen. Experter från Polismyndigheten framhåller att om tillgänglig stödbevisning hade samlats in, skulle man ha kunnat stärka brottsmisstanken, även i de fall brottsoffren inte ville eller vågade medverka. Det hade i sin tur kunnat öka förutsättningarna att driva förundersökningarna vidare och väcka åtal. Kravet på brottsoffren att minnas och kunna redogöra för våldet skulle också ha blivit lägre om stödbevisning samlats in, enligt experterna.

Mönstret av våld uppmärksammas inte

I de fall en polisanmälan tagits upp tycks polisen i hög grad enbart haft fokus på det enskilda brottet, till exempel misshandel eller olaga hot, istället för att uppmärksamma det upprepade våld brottsoffren var utsatta för. Detta trots att det framkom att brottsoffren utöver det anmälda våldsbrottet även tidigare hade utsatts för hot och våld. I ett fall uppgav till exempel en kvinna att hon utsatts för våld av sin make ”i flera år” eller ”alltid när han är full och det är han varje dag.” Det framgår inte att polisen ställde följdfrågor om detta för att få veta mer. Polisen gjorde inte heller någon kontroll av historiken i ärendet. Det innebär att man i vissa av de utredda ärendena saknade information om tidigare polisanmälningar och även om domar

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

gällande våld mot brottsoffret. En av experterna från Polismyndigheten pekar på vikten av att i det första förhöret fråga om tidigare våldsutsatthet.

” Om man inte frågar om vad som hänt tidigare missar man mycket. Man ser bara toppen på ett isberg.

Bättre kunskap om omfattningen av det våld som brottsoffren utsatts för skulle ha kunnat leda till att en polisanmälan om grov kvinnofridskränkning⁷³ hade kunnat tas upp istället för enskilda brott. Brottsrubriceringen grov kvinnofridskränkning ger en ökad möjlighet att ta in rättsintyg,⁷⁴ ökad möjlighet till anhållande och eventuell häktning,⁷⁵ och ett strängare straff än vad de enskilda brotten skulle ge var för sig.⁷⁶ Mer kännedom om omfattningen av det våld som brottsoffren utsatts för hade också kunnat utgöra ett bättre underlag för polisens bedömningar av risken för upprepat våld och behovet av skydd.

Gärningspersonerna grips inte

I flera fall framgår att polisen inte gripit gärningspersonerna, trots att det fanns förutsättningar för gripande i dessa fall enligt experter från Polismyndigheten. I de aktuella fallen bodde brottsoffret och gärningspersonen oftast tillsammans och i flera ärenden fanns en känd historik av tidigare våld mot brottsoffret. Enligt experterna fanns både en risk för återfall i brott (recidivfara) och även en risk för att gärningspersonerna skulle försvåra utredningen genom att påverka brottsoffren (kollusionsfara).⁷⁷

Åklagare kopplas inte in som förundersökningsledare

Vid flera tillfällen har polisen inte överlämnat förundersökningar som rör våld i nära relationer till Åklagarmyndigheten, trots att förundersökningar som rör dessa brott ska vara åklagarledda.⁷⁸ Istället har Polismyndigheten lett förundersökningarna. Detta kan i sin tur ha bidragit exempelvis till att målsägande inte fick något målsägandebiträde.

Analys

Det är av stor betydelse för en förundersöknings kvalitet hur ett ärende hanteras i samband med anmälningsupptagning och övriga initiala utredningsåtgärder. Genom sådana åtgärder kan polisen säkra bevisning och öka förutsättningarna för lagföring [38]. För att stärka arbetet har Polismyndigheten lyft vikten av de initiala utredningsåtgärderna i både

⁷³ Se 4 kap. 4 a § tredje stycket brottsbalken (1962:700).

⁷⁴ Se lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott.

⁷⁵ Jfr 24 kap. 1 § rättegångsbalken (1942:740).

⁷⁶ Se 4 kap. 4 a § brottsbalken.

⁷⁷ Jfr 24 kap. 1 § rättegångsbalken.

⁷⁸ Se 6 § Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (ÅFS 2005:9).

tidigare och aktuella metodstöd och kompletterande checklistor om våld i nära relationer [38, 39, 40, 41]. I dessa material lyfts bland annat vikten av att anmälningsupptagaren skapar sig en uppfattning om händelsen, till exempel om hur akut den är och hur hotbilden ser ut, så att de därefter kan vidta rätt typ av åtgärder. Det framgår också hur polispatrullen som kommer till brottsplatsen behöver agera, till exempel när det gäller förhör med målsäganden, insamling av stödbevisning, gripande av misstänkta och kontakt med åklagare. Trots detta visar Socialstyrelsens utredningar på brister i polisens initiala åtgärder, vilket även lyfts i våra tidigare rapporter [2, 3, 4]. En orsak till bristerna kan vara attityder inom polisen som gör att våld i nära relationer inte tas på allvar, enligt experter från Polismyndigheten. Även i en granskning som Polismyndigheten gjort framkommer att det finns attityder inom myndigheten som gör att våld mot kvinnor förminskas och bagatelliseras [42]. Våldet ses som bråk och konflikter i stället för grova brott. En av experterna från Polismyndigheten säger:

” *Vissa polisanställda tar fortfarande inte våldet på allvar. Man talar om tjafs, medling och att våld i hemmet är en privatsak. Det är helt oacceptabelt.*

En annan orsak kan vara brister i implementeringen av de stödmaterial och checklistor som finns för arbetet med våld i nära relationer [38, 41]. Bland annat har polisanställda som inte arbetar specialiserat med våld inte alltid nåtts av informations- och utbildningsinsatser, som till exempel operatörer vid PKC och polispatruller, enligt experterna från Polismyndigheten.

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Polismyndigheten i uppdrag att stärka implementeringen av metodstödet om våld i nära relationer [38] och checklistor för initiala utredningsåtgärder vid brott mot särskilt utsatta brottsoffer [41].

Få strukturerade riskbedömningar och åtgärder för att minska risken för upprepat våld

Flera av de brottsoffer som var kvinnor, hade efter polisanmälan aktualiserats vid Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten (Bops). Bops huvudsakliga uppdrag är att bedöma risken för att en person ska utsättas för hot och våld. Vid behov ska Bops vidta åtgärder för att minska risken för hot och våld [43]. Socialstyrelsens utredningar visar att Bops sällan gjorde någon strukturerad bedömning av risken för att kvinnorna skulle utsättas för ytterligare våld, trots att Bops fått kännedom om att det fanns en lång historik av våldsutsatthet. Sannolikt gjorde detta att kvinnorna inte heller erbjöds åtgärder för att förebygga upprepat våld, som exempelvis skyddssamtal och larm eller hjälp att ordna ett skyddat boende. Det framgår

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

inte heller att Bops genomförde några åtgärder riktade till gärningspersonerna för att förebygga återfall i våldsbrott, till exempel genom metoden riskreducerande insatser (RRI).

Analys

Det är angeläget att Bops gör strukturerade bedömningar av risken för upprepat våld och vid behov erbjuder våldsutsatta personer olika typer av stöd- och skyddsåtgärder samt även vidtar åtgärder riktade mot våldsutövare för att förebygga upprepat våld.

Av Polismyndighetens riktlinjer framgår att varje anställd vid Polismyndigheten som tar emot och upprättar en polisanmälan, ska göra en individuell skyddsbedömning av om det finns en omedelbar risk för att brottsoffret kommer att utsättas för våld. Om det vid den individuella skyddsbedömningen framgår att det finns en omedelbar risk för detta ska ärendet överlämnas till Bops. När Bops får ärendet ska de snarast bedöma behovet av en strukturerad riskbedömning [44].⁷⁹

Socialstyrelsen har lyft denna brist i tidigare rapporter [2, 3, 4]. Även Riksrevisionen lyfter att Bops endast i begränsad omfattning gör strukturerade riskbedömningar. Person säkerhets handläggare gör istället riskbedömningen ”i huvudet,” eftersom de utifrån sin utbildning och erfarenhet ändå anser sig kunna göra en bedömning av hotbilden [45].

En orsak till att strukturerade riskbedömningar inte görs kan vara att rätt ärenden inte kommer till Bops. Enligt Polismyndighetens tillsyn finns en osäkerhet i den individuella skyddsbedömningen. Många polisanställda tar det säkra före det osäkra och anger att risk finns, vilket innebär att ärendet går vidare till Bops. Det innebär att Bops i vissa regioner får lägga ner mycket tid på att gå igenom ärenden där hotbild saknas och det förekommer att Bops inte hinner gå igenom alla ärenden [46].

En annan orsak kan vara att Bops under senare år arbetar alltmer med ärenden som rör organiserad brottslighet, vilket lyfts av både experter inom Polismyndigheten och i Riksrevisionens rapport [45]. Konsekvensen har blivit att Bops arbetat mindre med ärenden som rör våld i nära relationer. Detta har dock inte synliggjorts i Polismyndighetens uppföljning, eftersom man inte följer upp Bops verksamhet på ett systematiskt sätt, enligt Riksrevisionen. Bristen på uppföljning av Bops verksamhet när det exempelvis gäller hur många strukturerade riskbedömningar som görs i de olika regionerna har även lyfts i Polismyndighetens tillsyn [46].

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Polismyndigheten i uppdrag att säkerställa att rätt slags ärenden kommer till Bops samt att Bops vid behov gör strukturerade riskbedömningar och vidtar relevanta åtgärder

⁷⁹ Revidering pågår av riktlinjerna för Polismyndighetens brottsoffer- och person säkerhetsarbete.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

för att förebygga upprepat våld i nära relationer. I uppdraget bör det även ingå att Polismyndigheten kontinuerligt följer upp Bops verksamhet.

Långa handläggningstider

I flera fall framgår att förundersökningar gällande brott i nära relation blivit liggande i flera månader utan att polisen vidtog några utredningsåtgärder. Ofta fanns i dessa fall riskfaktorer för upprepat våld, som exempelvis en känd historik av tidigare våld eller att gärningspersonen led av psykisk ohälsa eller skadligt bruk och beroende. I vissa av de dessa fall hade åklagare lämnat direktiv om utredningsåtgärder till utredande polis, men åtgärderna hade inte genomförts. I en del fall blev förundersökningarna liggande tills brottsoffret dödades eller utsattes för försök till dödligt våld.

Analys

En skyndsam handläggning i ärenden som rör våld i nära relationer ökar rättssäkerheten för de våldsutsatta, kan öka de utsattas motivation att medverka i utredningen och sänder också en signal till både våldsutsatta och våldsutövare att samhället ser allvarigt på våld i nära relationer, enligt experterna från Polismyndigheten. Det finns ett allmänt skyndsamhetskrav för bedrivande av en förundersökning i rättegångsbalken (RB).⁸⁰

Av Polismyndighetens metodstöd om våld i nära relationer framgår att en förundersökning inte ska pågå längre än sex månader [38]. Socialstyrelsens utredningar visar dock att polisen haft svårt att klara denna handläggningstid, vilket även uppmärksammats i våra tidigare rapporter [3, 4]. Polismyndigheten har också själva uppmärksammat de långa handläggningstiderna [47]. Antalet relationsärenden som varit öppna mer än 12 månader har dessutom ökat under åren 2020–2024, enligt uppgift från en av Polismyndighetens experter.⁸¹

En orsak till de långa handläggningstiderna kan vara hög arbetsbelastning bland de polisanställda som utreder våld i nära relationer. I Polismyndighetens tillsyn lyfts att gängbrottslighet och annan grov brottslighet ofta prioriteras framför våld i nära relationer. Många relationsvårdsenheter har brist på ordinarie personal och det förekommer att personal behöver lånas ut till enheter som utreder annan brottslighet. Resursbristen leder till att ärenden som rör misstankar om grova brott som våldtäkter och grova kvinnofridskränkningar får vänta eller fördelas till oerfarna utredare [47]. Att arbetsbelastningen är hög inom Polismyndigheten bekräftas av undersökningar från Polisförbundet. I en undersökning från 2024 uppges 45 procent av utredarna att deras arbetsbelastning varit mycket

⁸⁰ Se 23 kap 4 § andra stycket rättegångsbalken.

⁸¹ Antalet ärenden som varit öppna mer än 12 månader ökat från 578 ärenden år 2020 till 1023 ärenden år 2024.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

hög de senaste åren, 75 procent uppger att bemanningen är otillräcklig för att klara verksamhetskraven [48].

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Polismyndigheten i uppdrag att vidta åtgärder för att förkorta handläggningstiderna i ärenden som rör brott i nära relationer.

Ingen information till socialtjänsten om våldsutsatta vuxna

En återkommande iakttagelse i de utredda ärendena är att polisen inte informerat socialtjänsten när de fått kännedom eller misstanke om att en vuxen person (utan barn) utsatts för våld i en nära relation. Detta trots att en polisanmälan om våld i nära relation tagits upp eller att man av andra skäl uppmärksammat att den våldsutsatta kunde ha behov av insatser från socialtjänsten. Inte i något av dessa ärenden framgår att polisen frågat den våldsutsatta personen om samtycke för att kunna kontakta socialtjänsten. Det framgår inte heller att polisen har övervägt att informera socialtjänsten med stöd av någon annan sekretessbrytande bestämmelse, som till exempel generalklausulen i OSL.⁸²

Analys

Polisen möter ofta våldsutsatta som kan behöva insatser från socialtjänsten. De informerar dock sällan socialtjänsten om detta, i de fall den våldsutsatta inte har barn. Detta har även uppmärksamrats i en av våra tidigare rapporter [3]. Att socialtjänsten inte får kännedom om våldet innebär att de inte kan erbjuda brottsoffret skydd och stöd.

En orsak till att polisen inte informerar socialtjänsten om enskilda kan vara att polisanställda har fokus på sitt uppdrag att utreda det aktuella brottet och inte tänker på att den våldsutsatta kan ha behov av stöd och skydd från socialtjänsten. Det finns inte heller någon skyldighet för polisen att anmäla oro för våldsutsatta vuxna. En sådan skyldighet finns däremot när de misstänker att barn kan fara illa och när det gäller personer med skadligt bruk och beroende.⁸³

Dessutom omfattas uppgifter som finns hos Polismyndigheten om enskilda i regel av sekretess.⁸⁴ Det finns dock vissa sekretessbrytande bestämmelser som gör att polisen under vissa förutsättningar kan informera socialtjänsten om våldsutsatta vuxna. Bland annat finns en möjlighet att dela information mellan myndigheter om den enskilde samtycker till det.⁸⁵ Detta kan många

⁸² Se 10 kap. 27 § OSL.

⁸³ Se 14 kap. 1 § 2001 års SoL, som motsvarar 19 kap. 1 § SoL, samt 6 § (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM.

⁸⁴ Se 18 kap. 1 § och 35 kap. 1 § OSL

⁸⁵ Se 10 kap. 1 § och 12 kap. 2 § OSL.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

gångar vara det enklaste och snabbaste sättet att dela information [42]. Det framgår dock inte att polisen i något fall frågat om den enskilde samtycker till att polisen kontaktar socialtjänsten, som framgår ovan. Det kan också uppstå situationer när Polismyndigheten kan behöva dela information med socialtjänsten oavsett om det finns ett samtycke från den våldsutsatta eller inte. Ett exempel på en sådan situation kan vara att en våldsutsatt person vill lämna en våldsam partner och det kan finnas risk för upprepat våld.

Det finns också en möjlighet för polisen att dela information med stöd av generalklausulen i OSL, men då måste de bedöma om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.⁸⁶ Det finns dock en osäkerhet inom polisen om hur sekretessbestämmelserna ska tillämpas, vilket framkommer i en rapport från Brottsförebyggande rådet. Sekretesslagstiftningen upplevs ofta som otydlig och komplicerad att tillämpa. Det leder i många fall till att information inte delas [49]. Dessutom finns en bestämmelse i 6 § polislagen (1984:387) där det framgår att Polismyndigheten fortlöpande ska samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dem om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem. Experter från Polismyndigheten menar dock att myndigheten inte ser på bestämmelsen som en uppgiftsskyldighet⁸⁷ utan mer som en generell skyldighet att samverka med socialtjänsten.

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om nuvarande bestämmelse i 6 § polislagen behöver förtydligas eller om det behöver införas en skyldighet för Polismyndigheten att informera socialtjänsten om de får kännedom eller misstanke om att en vuxen person (utan barn) utsätts eller riskerar att utsättas för våld i en nära relation. Ett liknande förslag har tidigare lämnats av Polismyndigheten [42].

Ingen information till frivården och rättspsykiatrin om brott under pågående påföljd

I några ärenden stod gärningspersonerna under en pågående påföljd vid frivården eller verkställde rättspsykiatrisk vård när de begick de aktuella brotten. De var dömda för våldsbrott mot en kvinnlig partner. I flera fall blev de under den pågående påföljden polisanmälda för nya våldsbrott eller omhändertogs av polis enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer, LOB. Polisen informerade i dessa fall inte det aktuella frivårdskontoret eller den rättspsykiatriska öppenvårdsmottagningen om

⁸⁶ Se 10 kap. 27 § OSL.

⁸⁷ Jfr 10 kap. 28 § OSL.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

detta. Det innebär att verksamheterna inte fick kännedom om de aktuella händelserna, eller att de fick kännedom om dem långt senare.

Analys

Både Kriminalvården och rättspsykiatrien har i uppgift att förebygga återfall i brott.⁸⁸ För att de ska kunna vidta relevanta åtgärder när deras klient eller patient blivit polisanmäld för nya brott eller omhändertagits enligt LOB behöver de få information om detta från polisen. Bristen på information till Kriminalvården har lyfts i en av våra tidigare rapporter [3].

En orsak till att polisen inte informerar frivården och rättspsykiatrien om enskilda är sannolikt att de har begränsade möjligheter att göra det. Uppgifter som finns hos Polismyndigheten om enskilda omfattas i regel av sekretess.⁸⁹ Polisen har inte heller någon skyldighet att informera Kriminalvården och rättspsykiatrien i dessa fall. Det finns dock vissa sekretessbrytande bestämmelser som gör att polisen kan informera dessa verksamheter. Bland annat finns en möjlighet att dela information mellan myndigheter om den enskilde samtycker till det.⁹⁰ Det finns också en möjlighet, som framgår ovan, för polisen att dela information med stöd av generalklausulen i OSL. För att kunna lämna uppgifter med stöd av den bestämmelsen krävs att det bedöms uppenbart att uppgiften som lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.⁹¹ Det finns dock en osäkerhet inom polisen om generalklausulen skulle kunna användas i dessa fall, enligt experter från Polismyndigheten.

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om Polismyndigheten ska få en skyldighet att informera Kriminalvården och den rättspsykiatriska vården om en person som har en pågående påföljd i någon av dessa verksamheter polisanmäls för nya brott eller omhändertas enligt LOB.

Socialtjänsten

Socialtjänsten hade haft kontakt med 19 av de 57 brottsoffren och 22 av de 56 gärningspersonerna under året före det aktuella brottet. I flera fall hade de berörda personerna haft kontakt med flera enheter. Vanligast bland brottsoffren var kontakter med enheter för våld i nära relation och enheter för barn och unga. Bland gärningspersonerna var det vanligast med kontakter med enheter för försörjningsstöd, följt av enheter för skadligt bruk och beroende samt enheter för barn och unga. I de flesta fall hade

⁸⁸ Se bl.a. 16 § LRV och 26 kap. 12 § brottsbalken.

⁸⁹ Se exempelvis 18 kap. 1 § och 35 kap. 1 § OSL.

⁹⁰ Se 10 kap. 1 § och 12 kap. 2 § OSL.

⁹¹ Se 10 kap. 27 § OSL. Läs mer om hur generalklausulen kan användas i dessa fall i Polismyndighetens metodstöd Våld i nära relation (2024).

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

personerna haft den senaste kontakten med socialtjänsten inom en månad före brottet, i flera fall inom några dagar före brottet.

Vid tidpunkten för kontakterna med socialtjänsten i de utredda ärendena gällde 2001 års socialtjänstlag (2001:453), 2001 års SoL, och därför redovisas relevanta bestämmelser i den lagen i den här rapporten. Sedan den 1 juli 2025 har 2001 års socialtjänstlag ersatts med en ny socialtjänstlag (2025:400), SoL. Bestämmelserna om socialtjänstens handläggning har i huvudsak förts över oförändrade i sak till den nya lagen.

Våldsutsattheten upptäcks inte

Flera av de kvinnor som var utsatta för våld av sin manliga partner före det aktuella brottet hade haft kontakt med enheter för skadligt bruk och beroende, ekonomiskt bistånd eller barn och ungdom. Våldsutsattheten upptäcktes dock inte. Det framgår inte att socialtjänsten frågade kvinnorna om våld, trots att det framkom omständigheter som kan innebära en ökad risk för våld, som långvarigt ekonomiskt bistånd, skadligt bruk och beroende eller psykisk ohälsa [11]. Frågor om våld tycks inte heller ha ställts då kvinnorna berättade om problem i relationen med gärningspersonerna. Det finns också exempel på att biståndshandläggare inom äldreomsorgen inte undersökte tillräckligt om en kvinna med demenssjukdom var utsatt för våld av sin manliga partner, trots att en familjemedlem informerat om att kvinnan troligen var våldsutsatt.

Analys

Många våldsutsatta kontaktar socialtjänsten för att få stöd och hjälp av andra orsaker än våld, och de berättar inte alltid på eget initiativ om utsatthet för våld. Socialtjänsten behöver därför själva agera för att upptäcka våldsutsattheten. Socialstyrelsens utredningar visar dock att det, trots föreskrifter⁹² och kunskapsstöd inom området [15, 16, 17, 18] finns brister inom socialtjänsten när det gäller att upptäcka våld. Samma brist har lyfts i våra tidigare rapporter [2, 3, 4, 50] och i tillsyn från IVO [19].

En orsak till att våldsutsatthet inte upptäcks kan vara brister i kommunernas implementering av reglering och kunskapsstöd. Det kan till exempel saknas rutiner för hur och när personalen ska fråga om våld och hur de ska agera om det framkommer att en person är våldsutsatt.⁹³ Det kan också vara brist på kompetensutveckling om våld mot närstående, särskilt för personal som inte arbetar specifikt inom området, till exempel socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd eller inom äldre- och funktionshinderomsorgen.

⁹² Enligt 2 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39 ska socialnämnden bl.a. fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att bland annat kunna upptäcka våldsutsatta vuxna och barn som bevitnat våld som behöver stöd och hjälp.

⁹³ Jfr 2 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

En orsak som specifikt rör att våld mot personer med demenssjukdom inte upptäcks kan vara att det saknas anpassade kunskapsstöd om upptäckt av våld mot eller av personer med demenssjukdom. Det finns särskilda utmaningar med att upptäcka våld hos personer med demenssjukdom. Dessa personer kan exempelvis ha svårt att beskriva sin situation, ha minnessvårigheter eller ha förlorat förmågan att uttrycka sig, vilket gör det svårt för dem att svara på frågor om våld [51]. Sjukdomen innebär dessutom ofta olika former av beteendemässiga och psykiska symptom (BPSD) [52] som gör att det är svårt att avgöra om de är tecken på våld eller tecken på BPSD [51]. Befintliga kunskapsstöd om att upptäcka våld är inte anpassade till de behov som kan finnas hos personer med demenssjukdom. Det kan till exempel vara olämpligt med direkta frågor om våld och man behöver anpassa sin kommunikation efter personens förutsättningar samt hitta andra sätt att upptäcka våld.

Socialstyrelsen har ett pågående uppdrag som rör våld mot äldre. I uppdraget ingår att utveckla och stödja implementering av kunskapsstöd för att motverka mäns våld mot kvinnor bland äldre [53]. Socialstyrelsen har även ett pågående uppdrag att förstärka arbetet för att stödja och främja implementeringen i kommuner och regioner av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer [27]. Av dessa framgår bland annat att socialnämnden ska fastställa rutiner för när och hur personalen i sina verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka våldsutsatta som behöver stöd och hjälp.⁹⁴ För att stödja implementeringen har Socialstyrelsen, som tidigare nämnts, bland annat tagit fram ett självskattningsverktyg [28]. Med anledning av detta pågående arbete lämnar Socialstyrelsen inget förslag i nuläget.

Otillräcklig utredning av våldsutsattas situation och behov

I flera ärenden framkommer brister i socialtjänstens utredningar av våldsutsatta kvinnors situation och behov av insatser. Framför allt tycks det som om socialtjänsten inte i tillräcklig utsträckning undersökt våldets omfattning och karaktär och vilka konsekvenser våldet fått. Det framgår inte heller att socialtjänsten utredde kvinnornas behov av insatser på längre sikt eller att man undersökte hur kvinnornas nätverk såg ut och om de kände till våldet.

Vidare saknades ofta riskbedömningar i de fall kvinnorna uteslutande eller i huvudsak utsatts för psykiskt våld, trots kända riskfaktorer för dödligt våld utöver tidigare våldsutsatthet, som separation. Riskbedömningar gjordes däremot oftast i de fall kvinnan berättade om fysiskt våld, då med hjälp av

⁹⁴ Se 2 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

FREDA farlighetsbedömning.⁹⁵ Det saknades dock nya bedömningar av risker då en situation förändrats, till exempel då en kvinna avbröt placeringen i skyddat boende.

Analys

Det är viktigt att socialtjänsten gör en tillräckligt omfattande utredning av våldsutsattas situation och behov, så att insatserna motsvarar behoven. Det finns dock brister i socialtjänstens utredningar, trots föreskrifter och allmänna råd om utredningar av våldsutsatta vuxna.⁹⁶ Detta har även lyfts i våra tidigare rapporter [2, 3, 4]. Även IVO konstaterar i sin tillsyn att det finns brister i socialtjänstens utredningar, bland annat att socialtjänsten inte alltid samlar in uppgifter om våld eller bedömer och utreder våldet i tillräcklig omfattning. IVO konstaterar också att riskbedömningar inte genomförs i den omfattning som behövs [19]. Konsekvensen av detta kan leda till att de insatser som erbjuds inte motsvarar behoven.

Det kan finnas flera orsaker till bristerna i socialtjänstens utredningar. Flera av kvinnorna i de aktuella ärendena beskrev att de uteslutande hade varit utsatta för psykiskt våld. En orsak till bristerna i utredningarna kan vara att riskerna med psykiskt våld underskattas och att socialtjänsten därför inte alltid utreder det psykiska våldets karaktär och omfattning i tillräcklig utsträckning. Detta har beskrivits i en tidigare rapport från Socialstyrelsen [4]. Forskning visar dock att psykiskt våld kan få liknande negativa hälsokonsekvenser som fysiskt våld, som till exempel posttraumatisk stress (PTSD), självskadebeteende, fysisk ohälsa och skadligt bruk och beroende [13]. Dessutom visar forskning att dödligt våld i nära relationer inte alltid föregås av fysiskt våld, utan att det även kan föregås av uteslutande psykiskt våld [54].

En annan orsak kan vara brister i kommunernas implementering av reglering och kunskapsstöd om utredningar om våldsutsatta vuxna.⁹⁷ Det kan till exempel handla om att personalen inte fått tillräcklig kompetensutveckling, eller att de saknas utredningsmallar och annat stöd.

Det kan också handla om hög arbetsbelastning och att socialtjänsten endast hinner med det mest akuta. Detta framkommer både i undersökningar om socialsekreterares arbetsmiljö [55] och i våra intervjuer med några socialsekreterare. Tidsbristen, det höga arbetstempot och att det är svårt att leva upp till verksamhetskraven lyfts i undersökningarna återkommande som problem [55].⁹⁸ I socialchefsrapporten från 2025 [56] lyfts också att många kommuner rapporterar om resursbrist, stor personalomsättning och svårigheter att rekrytera socialsekreterare till individ- och familjeomsorgen.

⁹⁵ FREDA farlighetsbedömning är en standardiserad metod för att bedöma risken för upprepat våld.

⁹⁶ Se 4 kap. HSLF-FS 2022:39.

⁹⁷ Se 4 kap. HSLF-FS 2022:39.

⁹⁸ Se En socionomutbildning i tiden (SOU 2025:27) s. 87 och 92-93.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Följden blir enligt rapporten bland annat mer restriktiva bedömningar när det gäller insatser.

Socialstyrelsen har ett pågående uppdrag att förstärka arbetet för att stödja och främja implementeringen i kommuner och regioner av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer [26]. I dessa finns allmänna råd som rör utredning av våldsutsatta vuxna.⁹⁹ Det finns också krav på att en bedömning av risken för ytterligare våld ska göras i en utredning av en våldsutsatt vuxen och att en ny bedömning ska göras vid behov.¹⁰⁰ För att stödja implementeringen har Socialstyrelsen, som tidigare nämnts, bland annat tagit fram ett självskattningsverktyg [27]. Med anledning av det pågående arbetet lämnar Socialstyrelsen inget förslag i nuläget.

Brist på samverkan för att förebygga våld

I flera ärenden har samverkan brustit för att minska risken för upprepat våld. Det handlar både om brister i samverkan mellan olika enheter inom socialtjänsten och externt mellan socialtjänsten och andra samhällsaktörer.

Det framgår bland annat att enheterna inom socialtjänsten inte samordnade sina insatser. Detta trots att både brottsoffren och gärningspersonerna, och i vissa fall deras barn, hade behov av insatser från flera olika enheter. De berörda personerna slussades istället runt mellan olika enheter och handläggare. Eftersom de inte samverkade, kunde också olika enheter göra olika bedömningar av gärningspersonernas beteende och föreslå insatser som motverkade varandra. Relationsvårdsenheter definierade mannens beteende som våld och föreslog att kvinnan och barnen skulle få skyddat boende. Barn- och ungdomsenheter definierade däremot samma beteende som konflikter eller samarbetssvårigheter mellan föräldrarna och föreslog insatser som familjebehandling eller gemensamt stöd i föräldrarollen.

Det framgår också att enheter som inte var specialiserade på våld, som barn- och ungdomsenheter samt äldreenheter, ofta var de första som fick misstanke eller kännedom om våldet mot brottsoffret. Ofta kopplade de dock inte in enheten för våld i nära relation. Det innebär att den våldsutsattas behov inte utreddes av personal med erfarenhet och kunskap om våld i nära relationer. Vid kontakt med socialtjänsten beskrivs att socialsekreterare vid barn- och ungdomsenheter sällan tänker på att koppla in enheter för våld i nära relation. Fokus är enbart på barnen.

Vidare finns brister i socialtjänstens externa samverkan med polisen, hälso- och sjukvården och Kriminalvården i ärenden med upprepat våld i nära relationer. Det framgår inte i något av fallen att socialtjänsten efterfrågat samtycke från den våldsutsatta för att kunna samordna insatser med andra

⁹⁹ Se 4 kap. HSLF-2022:39.

¹⁰⁰ Se 4 kap. 1 § HSLF-FS 2022:39.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

aktörer, trots att behovet fanns. Myndigheter och verksamheter arbetade i stället i hög grad parallellt, och insatserna samordnades inte. Av den dokumentation vi granskat framgår att ingen av de involverade samhällsaktörerna hade en helhetsbild av den våldsutsattas skyddsbehov.

Analys

Våld mot närstående är ett komplext problem som ofta kräver samverkan både internt inom socialtjänsten och externt med andra samhällsaktörer. Detta är tydligt i flera av de utredda ärendena. En våldsutsatt person behöver ofta ha en mängd olika kontakter, exempelvis om personen är på väg att lämna en våldsamt relation. Även den som utövar våld kan behöva insatser från flera samhällsaktörer.

Socialstyrelsens utredningar visar att samverkan brister, trots lagstiftning om myndigheternas skyldighet att samverka¹⁰¹ och föreskrifter om intern och extern samverkan i ärenden som rör våld i nära relationer.¹⁰² Kommunerna har också en skyldighet att ta fram en samordnad individuell plan om den enskilde har behov av insatser från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården, förutsatt att personen samtycker till det.¹⁰³ Brister i både den interna samverkan inom socialtjänsten och den externa samverkan med andra samhällsaktörer har även lyfts i våra tidigare rapporter [2, 3, 4] och i tillsyn av IVO [19].

En orsak till bristen på intern och extern samverkan kan vara bristande förutsättningar för samverkan mellan olika myndigheter och verksamheter [37, 57, 58]. Det kan till exempel handla om att:

- beslutsfattare och ledning inom berörda verksamheter inte tydligt tagit ställning till att prioritera samverkan
- samsynen brister mellan olika aktörer kring mål, definitioner och arbetssätt
- formella strukturer för samverkan saknas, som tydlig rollfördelning, rutiner för samverkan och kontaktvägar mellan olika verksamheter och myndigheter
- otillräckligt med tid och resurser avsätts för samverkan
- det råder osäkerhet kring sekretessregler om vilken information man får dela med andra verksamheter och myndigheter.

Enligt Forte finns dock flera lovande exempel på samverkan för att förebygga våld i nära relationer [59]. Forte nämner bland annat insatsen MARAC (Multi-Agency Risk Assessment Conferences), som etablerats i

¹⁰¹ Se bl.a. 8 § förvaltningslagen (2017:900) och 3 kap. 5 § 2001 års SoL, som motsvarar 10 kap. 3 § SoL.

¹⁰² Se 2 kap. 9–10 §§ HSLF-FS 2022:39.

¹⁰³ Se 10 kap. 8 § SoL, som motsvarar 2 kap. 7 § 2001 års SoL,

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Storbritannien och även används i Finland. Modellen har fokus på ärenden där det bedöms finnas en hög risk för upprepat våld. Utgångspunkten är att berörda verksamheter som socialtjänst, polis och kriminalvård samverkar i arbetet med riskhantering.

Ett annat intressant exempel är så kallat hemförbud, som används i bland annat Nederländerna. Åtgärden är reglerad i lag [60] och riktlinjer och bygger på ett nära samarbete mellan polis, socialtjänst och frivård. Ett hemförbud innebär att en person som utövat våld i en nära relation måste hålla sig borta från sitt hem under en viss tid (10–28 dagar). Beslutet fattas av borgmästaren (kommunens högsta företrädare) efter att polisen gjort en riskbedömning. Inom 24 timmar efter beslutet tar de involverade aktörerna kontakt med den våldsutsatta, våldsutövaren och eventuella barn för att kartlägga situationen och vilka behov som finns. När hemförbudet upphör ska det finnas mer långsiktiga planer med stödinsatser för den våldsutsatta, våldsutövaren och eventuella barn [61 62, 63].

I Sverige pågår för närvarande flera utvecklingsarbeten som syftar till att stärka samverkan för att förebygga upprepat våld i nära relationer [64]. Ett exempel är RISKSAM, som är en svensk riskhanteringsmodell som tagits fram utifrån MARAC (se ovan). Modellen har utvecklats och testats av forskare vid Örebro Universitet tillsammans med socialtjänst och polis. Syftet är att modellen ska utgöra en grund för en samverkan både inom socialtjänsten och externt mellan socialtjänsten och polisen för att förebygga våld i nära relationer, stalkning och hedersrelaterat våld och förtryck [65].

Socialstyrelsen har dessutom i uppdrag att lämna ett förslag på hur stödet till våldsutsatta kan bli mer samordnat. Uppdraget har fokus på att utveckla en struktur för samverkan både inom socialtjänsten och mellan socialtjänsten och andra aktörer [66]. I ett annat uppdrag ska Polismyndigheten i samverkan med Kriminalvården, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten stärka samverkan för att förebygga och motverka våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Syftet är att utveckla och implementera metoder som rör samverkan mellan polis, åklagare, kriminalvård, socialtjänst och hälso- och sjukvård [67]. Med anledning av det pågående arbetet lämnar Socialstyrelsen inget förslag i nuläget.

Otillräckligt motivationsarbete, trots riskfaktorer för upprepat våld

I flera av de utredda ärendena har socialtjänsten erbjudit skyddat boende till kvinnor som utsatts för upprepat våld av sin manliga partner. Flera av kvinnorna tackade dock nej till den föreslagna insatsen. Andra tackade ja, men avbröt vistelsen efter ett par veckor. I dessa fall fanns, utöver tidigare våldsutsatthet, även andra riskfaktorer för upprepat våld, som till exempel separation och att mannen hade ett psykiatriskt tillstånd. I ett par fall hade

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

socialtjänsten gjort en FREDA farlighetsbedömning som visade risk för upprepat våld.¹⁰⁴

Det framgår dock inte att socialtjänsten arbetade aktivt för att motivera kvinnorna till skyddat boende, trots en allvarlig hotbild. Socialtjänsten tycks till exempel inte ha varit tydliga med att informera om och diskutera risken för upprepat våld och vikten av skydd. Det framgår inte heller att socialtjänsten undersökte skälen till att kvinnorna inte ville till skyddat boende eller ville avbryta insatsen. Om socialtjänsten känner till skälen i ett specifikt fall, kan de arbeta vidare utifrån dem, till exempel genom att informera och föra en dialog med kvinnan om vad ett skyddat boende är. Det kan också handla om att insatsen behöver anpassas för att motivera kvinnan att fortsätta vistelsen i ett skyddade boende eller om att erbjuda en annan insats.

När kvinnorna tackade nej till eller avbröt vistelsen i skyddat boende frågade socialtjänsten om de önskade fortsatt kontakt. Det ville de inte ha och det framgår inte att socialtjänsten försökte motivera kvinnorna till fortsatt kontakt. Istället avslutades ärendena.

Analys

För våldsutsatta med en allvarlig hotbild kan skyddat boende vara nödvändigt för att undkomma omedelbar fara, till exempel i samband med en separation.¹⁰⁵ Forskning visar att skyddat boende ofta är en avgörande insats för att en kvinna ska kunna lämna en våldsamt partner [68]. Vistelsen i skyddat boende kan utgöra ett tillfälligt skydd från våldsutövaren [69], ha positiva effekter för den våldsutsattas psykiska hälsa [70] och göra det möjligt för våldsutsatta kvinnor att bygga upp en ny vardag för sig själva och sina barn [70, 71, 72]. Om en våldsutsatt person tackar nej till eller avbryter en vistelse i skyddat boenden, som i de utredda ärendena, kan det vara viktigt att socialtjänsten arbetar motiverande.

En orsak till bristen på motivationsarbete skulle kunna vara bristande kunskap om hur man motiverar våldsutsatta att ta emot insatser. Enligt en rapport från Jämställdhetsmyndigheten kan motivationsarbete med våldsutsatta vara en utmaning eftersom det kan finnas en rädsla hos våldsutsatta att ta emot insatser från socialtjänsten [73]. I Socialstyrelsens handbok [15] och utbildningsmaterial om våld i nära relationer [16] framgår att det kan finnas behov av motiverande samtal om en våldsutsatt kvinna är

¹⁰⁴ FREDA farlighetsbedömning är en standardiserad metod för att bedöma risken för upprepat våld.

¹⁰⁵ Jfr proposition 2023/24:31 Proposition från Stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende s. 81–82. Skyddat boende är sedan den 1 april 2024 en boendeinsats enligt socialtjänstlagen till den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp. Syftet med reformen är bland annat att förbättra skyddet för, och stödet till, de som är i behov av skyddat boende. Insatsen är i första hand tänkt att svara mot behov av boende och skydd i en akut fas och att underlätta övergången till ett självständigt, tryggt liv med stadigvarande boende.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

ambivalent eller säger nej till de insatser hon erbjuds. Däremot finns ingen vägledning om *hur* det motiverande arbetet kan genomföras.

En annan orsak skulle kunna vara att arbetsbelastningen är så hög att det motiverande arbetet prioriteras ned. I undersökningar om socialsekreterares arbetsmiljö lyfts återkommande tidsbristen, det höga arbetstempot och svårigheter att leva upp till verksamhetskraven [55].¹⁰⁶

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att undersöka behovet av kunskapsstöd till socialtjänsten om motivationsarbete med våldsutsatta, samt att vid behov ta fram ett sådant kunskapsstöd.

Otillräckligt stöd till våldsutsatt som saknar uppehållsrätt

I ett av de utredda ärendena sökte en våldsutsatt kvinna utan uppehållsrätt hjälp hos socialtjänsten. Kvinnan hade under en längre period utsatts för fysiskt och psykiskt våld av sin manliga partner. Hon hade också ett skadligt bruk och beroende.

Socialtjänsten beviljade kvinnan skyddat boende och försörjningsstöd. De kände då inte till att hon saknade uppehållsrätt i Sverige. Under utredningen framkom dock att hon var EU-medborgare utan uppehållsrätt i Sverige. Socialtjänsten slutade då bevilja försörjningsstöd och avslutade placeringen i det skyddade boendet. Kvinnan erbjöds istället en biljett tillbaka till hemlandet, som hon tackade nej till. Socialtjänsten avslutade då ärendet.

Det framgår inte att socialtjänsten vidtog några ytterligare åtgärder eller undersökte om kvinnan hade behov som var nödvändiga att tillgodose omgående. Det hade till exempel kunnat handla om att få hjälp med att undersöka vilka möjligheter till stöd hon kunde få i hemlandet eller om att erbjuda hjälp med att kontakta polisen för att göra en polisanmälan eftersom hon var utsatt för våld.

Av Socialstyrelsens utredning framgår att kvinnan återvände till sin partner och att våldet mot henne fortsatte. Några månader senare dödade han henne.

Analys

Alla som vistas i Sverige omfattas av kommunens yttersta ansvar för stöd och hjälp.¹⁰⁷ Även personer som inte har uppehållsrätt kan ha rätt till bistånd i akuta nödsituationer.¹⁰⁸ Det är inte reglerat vad ett sådant bistånd ska

¹⁰⁶ Se SOU 2025:27 s. 87 och 92–93.

¹⁰⁷ Se 2 kap. 1 § 2001 års SoL, som motsvarar 4 kap. 1 § SoL.

¹⁰⁸ Se bl.a. proposition 2010/11:49 Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun s. 36–37, RÅ 1995 ref. 70, HFD 2014 ref. 37 och HFD 2018 ref. 39. Läs mer i Socialstyrelsens handbok om ekonomiskt bistånd s. 48–49.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

innehålla, utan socialtjänsten ska göra en individuell bedömning av vilka behov som är akuta i varje enskilt fall [73, 74]. Med akuta behov avses vad som är nödvändigt att tillgodose omgående, det kan till exempel handla om ett tillfälligt skyddat boende och bistånd i form av pengar till mat i avvaktan på att en hemresa kan ordnas [74].¹⁰⁹ Den våldsutsatta kan även behöva hjälp med att kontakta sociala myndigheter i hemlandet och hjälp med att kontakta polisen för att göra en polisanmälan [74].¹¹⁰

En möjlig orsak till otillräckliga stöd skulle kunna vara bristande kunskap om vad som ingår i kommunens yttersta ansvar när det gäller stöd och hjälp till våldsutsatta personer utan uppehållsrätt. Det finns idag viss vägledning för socialtjänstens arbete med EU/EES-medborgare som vistas i Sverige utan uppehållsrätt eller uppehållstillstånd [73, 74]. Det är dock möjligt att socialtjänsten skulle behöva mer stöd i dessa frågor, bland annat om kommunens ansvar för våldsutsatta personer utan uppehållsrätt som trots ett erbjudande om hemresa stannar kvar i kommunen.

Förslag: Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga vilket skydd och stöd socialtjänsten erbjuder våldsutsatta som saknar uppehållsrätt eller uppehållstillstånd. Uppdraget bör även omfatta att vid behov lämna förslag på hur skyddet och stödet kan förbättras.

Insatser riktade till våldsutövare saknas

Flera av de gärningspersoner som utövat våld mot brottsoffret före det aktuella brottet hade haft kontakt med socialtjänsten under året före brottet. Det handlade i de flesta fall om män som utövade våld mot sin kvinnliga partner. Kontakterna hade främst varit med enheter för skadligt bruk och beroende, ekonomiskt bistånd eller barn och ungdom.

I socialtjänstens kontakt med gärningspersonerna framkom flera riskfaktorer för våldsutövande, som ett psykiatriskt tillstånd, skadligt bruk och beroende, arbetslöshet och separation. Våldsutövandet upptäcktes dock inte. Inte i något fall framgår att socialtjänsten frågade om våldsutövande.

I andra fall fick socialtjänsten däremot kännedom om gärningspersonernas våldsutövande, antingen genom att brottsoffret sökte stöd med anledning av sin våldsutsatthet eller genom att polisen anmälde oro för barn på grund av en polisanmälan om våld i en nära relation. Det framgår dock inte i något av dessa fall att socialtjänsten kontaktade gärningspersonen för att erbjuda insatser för att förebygga upprepat våld, till exempel samtalsbehandling eller behandling för skadligt bruk och beroende. En socialsekreterare vi pratat

¹⁰⁹ Jfr prop. 2010/11:49 s. 36–37.

¹¹⁰ Jfr prop. 2010/11:49 s. 36–37.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

med uppger att socialtjänsten ofta inte tänker på våldsutövaren. Man har enbart fokus på den våldsutsatta och barnen som bevittnat våldet.

Analys

Socialtjänsten har ett ansvar att arbeta för att den som utövar våld i en nära relation upphör med sitt våldsamma beteende.¹¹¹ Detta är en viktig del i arbetet med att förebygga och motverka våld i nära relationer. Socialstyrelsens utredningar visar dock på brister i socialtjänstens arbete riktat till våldsutövare, vilket även lyfts våra i tidigare rapporter [2, 3, 4] och även i tillsyn av IVO [19].

En orsak till bristen kan vara att kommunerna inte fullt ut hade byggt upp sitt arbete med våldsutövare då dessa ärenden var aktuella, de flesta under åren 2022–2023. Den 1 augusti 2021 trädde en lagändring i kraft som förtydligar att det ingår i socialnämndens ansvar att arbeta för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende.¹¹² År 2022 infördes också ett tillägg i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer om att socialnämnden ska fastställa rutiner för när och hur personalen inom socialtjänsten ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka bland annat våldsutövare som behöver insatser för att ändra sitt beteende.¹¹³

En annan orsak kan vara bristen på vägledning om hur socialtjänsten kan utforma sitt arbete med att upptäcka våldsutövande, bedöma risker och erbjuda insatser för att våldet ska upphöra. Enligt en kartläggning i Stockholms län efterfrågar kommunerna mer konkret stöd i arbetet som riktlinjer, utredningsmallar och bedömningsmetoder för att upptäcka och bedöma risker för våldsutövande [75].

Socialstyrelsen fick 2023 i uppdrag av regeringen att utveckla en nationell samordning av kunskapsutveckling för återfallsförebyggande arbete för våldsutövare [76,77]. Inom ramen för uppdraget arbetar Socialstyrelsen bland annat med att utveckla en bedömningsmetod som socialtjänsten ska kunna använda för att upptäcka våldsutövande, bedöma risker för återfall samt behov av och mottaglighet för behandling och andra insatser. Med anledning av det pågående arbetet lämnar Socialstyrelsen inget förslag i nuläget.

Åklagarmyndigheten

I 15 av de 56 utredda ärendena hade en åklagare under året före det aktuella brottet varit förundersökningsledare i en förundersökning som rörde våld i

¹¹¹ Se 5 kap. 11 a § 2001 års SoL, som motsvarar 13 kap. 8 § SoL.

¹¹² Se 5 kap. 11 a § 2001 års SoL, som motsvarar 13 kap. 8 § SoL.

¹¹³ Se 2 kap. 4 § 3 HSLF-FS 2022:39.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

en nära relation. De flesta av dessa förundersökningar rörde gärningspersonens våld mot brottsoffret. I vissa fall pågick en förundersökning om brott i en nära relation när gärningspersonen begick det aktuella brottet.

Gärningspersonerna frihetsberövas inte

I flera av de ärenden Socialstyrelsen utrett har gärningspersonerna inte anhållits eller begärts häktade. Detta trots att det funnits en lång historik av tidigare polisanmälningar och domar gällande exempelvis misshandel, olaga hot och grov kvinnofridskränkning mot brottsoffren. I samtliga av dessa fall var gärningspersonerna män, och i flera fall bodde gärningspersonen och brottsoffret ihop.

Enligt experter från Åklagarmyndigheten skulle det i flera av de utredda fallen ha varit möjligt att anhålla eller begära gärningspersonerna häktade, eftersom det förelåg både sannolika skäl för brottsmisstanken och särskilda häktningsgrunder. Sannolika skäl har förelegat då det funnits bevisning, till exempel ett brottsoffrets inledande berättelse om våldet, skador på brottsoffret, eller vittnen som sett eller hört våldet. Dessutom har det funnits en risk för att gärningspersonen skulle återfalla i brott (recidivfara) och försvåra utredningen genom att till exempel påverka brottsoffret (kollusionsfara).

Analys

Det är av stor betydelse att den misstänkte vid behov frihetsberövas i ärenden som rör våld i nära relationer [79]. Om en gärningsperson frihetsberövas kan det förhindra att personen försvårar utredningen eller fortsätter att utsätta målsägande för ny brottslighet. Detta ger polis och åklagare bättre förutsättningar att vidta olika utredningsåtgärder för att till exempel säkra bevisning. Tiden då gärningspersonen är frihetsberövad kan också användas till att motivera brottsoffret att medverka i den fortsatta utredningen. Polis och socialtjänst kan också under tiden gärningspersonen är frihetsberövad erbjuda brottsoffret skydd och stöd utan att brottsoffret påverkas av gärningspersonen.

En orsak till att gärningspersoner inte anhålls eller begärts häktade kan, enligt experter från Åklagarmyndigheten, vara att förundersökningen handläggs under så kallad jourtid.¹¹⁴ Det betyder att en förundersökning kan handläggas av åklagare som vanligtvis arbetar med helt andra ärendetyper och därför inte har samma kompetens om våld i nära relationer som de åklagare som arbetar specialiserat inom området.¹¹⁵ Det kan till exempel

¹¹⁴ Det är jouråklagare i tjänst 16.00-08.00 på vardagar samt fredag 16.00 till måndag 08.00.

¹¹⁵ Åklagarmyndigheten ansvarar för åklagarväsendets jour- och beredskapssystem och indelar även Ekobrottsmyndighetens åklagare till jour och beredskap, se 13 § åklagarförordningen (2004:1265) och Åklagarmyndighetens allmänna råd om fullgörande av jour och beredskap (ÅFS 2011:9).

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

handla om att de saknar kunskap om att risken för att gärningspersonen påverkar brottsoffret är särskilt stor och att det ofta finns en hög risk för återfall när det gäller våld i nära relationer.

En annan orsak kan vara brister i polisens muntliga föredragningar under jourtid, enligt experterna. När beslut om anhållan eller begäran om häktning fattas under jourtid bygger beslutet framför allt på sådana föredragningar. Detta ställer höga krav på att den polis som föredrar ärendet redogör för det korrekt och följer den särskild framtagna mall som finns för detta [41]. Brister i den muntliga föredragningen kan till exempel handla om att polisen inte informerat åklagaren om att det fanns en historik av att brottsoffret tidigare utsatts för våld av gärningspersonen. Det kan också handla om att flera poliser och flera åklagare är inblandade i ett och samma ärende under jourtid, vilket kan göra att viktig information tappas bort.

Ytterligare en orsak till att misstänkta inte anhålls eller begärs häktade skulle kunna handla om attityder kring våld i nära relationer. Enligt en granskning som Åklagarmyndigheten gjorde 2022 lever gamla föreställningar kvar inom myndigheten, till exempel att det inte är meningsfullt att utreda våld i nära relationer eftersom man föreställer sig att målsäganden inte kommer att medverka i utredningen. Enligt granskningen finns också en tendens att ärenden som rör våld i nära relationer inte utreds med samma metoder eller med lika mycket resurser som andra typer av brott som regeringen prioriterar [80].

Åklagarmyndigheten publicerade 2023 en reviderad rättslig vägledning om förundersökningar av brott mot särskilt utsatta brottsoffer (SUB-metoden) [79]. Den är en utveckling av tidigare metodstöd och checklistor för arbetet [40, 81]. I den nya rättsliga vägledningen finns bland annat tydligare vägledning när det gäller åklagares övervägande av frihetsberövande. Av vägledningen framgår bland annat att frihetsberövande som anhållande och häktning bör övervägas redan i förundersökningens inledningsskede, och att de ska användas så snart det finns behov och förutsättningar för det. I vägledningen understryks att de praktiska och känslomässiga bindningar som ofta finns mellan målsägande och misstänkta i nära relationer kan öka risken för att målsäganden påverkas att inte medverka i utredningen. Risken för kollusion är alltså särskilt stark. Även risken för återfall i brott talar för att tvångsmedel bör övervägas [79].

Förundersökningar läggs ner när brottsoffret inte vill medverka

Socialstyrelsens utredningar visar att åklagare i flera av de utredda ärendena lagt ner förundersökningen när brottsoffren, samtliga kvinnor, inte längre ville medverka i utredningen av brottet. Detta trots att det fanns ett första polisförhör där brottsoffret berättade om våldet, och i vissa fall även

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

stödbevisning som exempelvis dokumentation av skador. Det fanns också ytterligare utredningsåtgärder att vidta som hade kunnat föra förundersökningen framåt, till exempel att förhöra vittnen, enligt experter från Åklagarmyndigheten.

Analys

En förundersökning av våld i nära relationer faller vanligen under allmänt åtal.¹¹⁶ Målsägandens medverkan är därför inte avgörande för om en förundersökning ska inledas och fortsätta bedrivas. När det gäller våld i nära relationer är det dock vanligt att målsäganden uttrycker tveksamhet inför att medverka i förundersökningen, enligt Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om brott i nära relationer och olaga förföljelse [82].

En orsak till att åklagare lägger ned förundersökningar som rör våld i nära relationer när brottsoffret inte vill medverka kan handla om attityder till att utreda denna typ av brott. Detta framkommer både från experter från Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten och i granskningar från dessa myndigheter [42, 80]. Enligt granskningarna lever gamla föreställningar kvar, som tidigare nämnts. Till exempel finns uppfattningen att det inte är meningsfullt att utreda dessa brott, eftersom man föreställer sig att målsägandens medverkan är en förutsättning för lagföring. I en av granskningarna görs en jämförelse med förundersökningar av gängskjutningar där det precis som i brott i nära relationer förekommer att målsäganden inte vill medverka [80]. När det gäller gängskjutningar intensifieras utredningsarbetet då genom att fokusera på bland annat teknisk bevisning. När det gäller brott i nära relationer läggs istället endast fokus på att försöka motivera målsägande att medverka. Om det inte går är det inte ovanligt att förundersökningen läggs ner utan ytterligare utredningsåtgärder.

Åklagarmyndigheten publicerade 2023, som tidigare nämnts, en reviderad rättslig vägledning om förundersökningar av brott mot särskilt utsatta brottsoffer [79]. I vägledningen lyfts bland annat vikten av tidiga förhör med både målsägande och den misstänkte, bevissäkring och att målsägandebiträde förordnas så tidigt som möjligt. Den rättsliga vägledningen var inte fullt ut implementerad när de ärenden Socialstyrelsen utrett var aktuella vid Åklagarmyndigheten. Vägledningen implementerades under 2024 på samtliga kammare och fortsätter att implementeras löpande för nyanställda åklagare.

Med anledning av det pågående arbetet lämnar Socialstyrelsen inget förslag angående Åklagarmyndigheten i nuläget men vill lyfta fram att det är angeläget att följa upp användningen av den rättsliga vägledningen (SUB-metoden) [79].

¹¹⁶ Se 20 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken.

Slutsatser

Socialstyrelsen har i uppdrag att utreda vissa fall då vuxna personer dödas eller utsatts för mordförsök. Vi har under rapportperioden utrett fall som omfattar 57 vuxna brottsoffer. I detta avsnitt redovisar vi våra övergripande slutsatser.

Fortsatt allvarliga brister i samhällets skyddsnät

Under de senaste 25 åren har regeringen gjort flera satsningar för att förstärka samhällets insatser mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Lagstiftningen har förtydligats och utökats och ett stort antal andra åtgärder har vidtagits, bland annat inom ramen för den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.^{117 118} Åtgärderna har bidragit till att öka kunskapen och metodutvecklingen inom området och många kommuner har byggt upp grundstrukturer för arbetet mot mäns våld mot kvinnor, enligt en uppföljning av Jämställdhetsmyndigheten [83]. Jämställdhetsmyndigheten konstaterar samtidigt att det fortfarande finns allvarliga brister, framför allt i stödet och skyddet till våldsutsatta. Även i forskning [84, 85, 86] och i rapporter från andra myndigheter [19, 42] lyfts brister inom området.

Socialstyrelsens utredningar visar också tydligt på allvarliga brister i samhällets skyddsnät för att förebygga och motverka våld i nära relationer. Vår bedömning är att samhällsaktörerna genom ett annat agerande hade kunnat minska risken för de aktuella brotten. Vi har identifierat brister i nästan samtliga av de utredda ärendena. Flera av bristerna har återkommande lyfts i våra tidigare rapporter [2, 3, 4], vilket visar att samhället, trots en rad åtgärder, inte har lyckats komma tillrätta med bristerna.

I samhällets arbete med att skydda våldsutsatta personer har socialtjänsten en central roll. Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag i kraft. Den nya socialtjänstlagen syftar till att skapa en långsiktigt, hållbar, mer förebyggande och kunskapsbaserad socialtjänst.¹¹⁹ För att socialtjänsten ska

¹¹⁷ Se Skr. 2016/17:10 En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

¹¹⁸ Bland annat har brottet grov kvinnofridskränkning införts i brottsbalken och socialnämndens ansvar för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation har förtydligats i socialtjänstlagen. Andra exempel på satsningar är regeringens handlingsplan 2007 för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (Skr. 2007:08:39). Fri och trygg utan våld och förtryck. Ytterligare ett exempel är åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel 2024–2026 (Regeringskansliet, Arbetsmarknadsdepartementet).

¹¹⁹ Se proposition 2024/25:89 En ny förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter s. 1.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

kunna nå fler på ett enklare sätt och i ett tidigare skede har socialtjänsten fått möjlighet att erbjuda insatser utan individuell behovsprövning, vilket på sikt kan leda till en minskad belastning på socialtjänsten.¹²⁰ Det kommer förhoppningsvis bidra till att socialtjänstens myndighetsutövning får bättre förutsättningar i arbetet med personer som utsätts eller riskerar att utsättas för våld. Detta är angeläget då vi i analysen av de utredda ärendena kan konstatera att det finns stora behov av förbättringar bland annat när det gäller socialtjänstens utredningar av våldsutsatta vuxnas situation och behov av insatser.

Få våldsutsatta och våldsutövare nås av insatser

Socialstyrelsens utredningar visar att få våldsutsatta och våldsutövare nåddes av insatser för att minska risken för upprepat våld. Få av de våldsutsatta i de utredda fallen fick del av de skyddsåtgärder som rättsväsendet kan erbjuda som till exempel kontaktförbud eller larmpaket. Likaså var det få som fick del av skydd och stöd från socialtjänsten och hälso- och sjukvården, som skyddat boende eller samtalsstöd utifrån våldsutsattheten. Åtgärder riktade till våldsutövare med fokus på att minska risken för upprepat våld saknades nästan helt. Sammantaget innebär det att de brister som identifierats ofta inte rört själva utformningen av skydd och stöd, utan om det som de berörda samhällsaktörerna hade behövt göra innan, till exempel upptäcka, utreda och bedöma risker för våldsutsatthet och våldsutövande.

Våldet upptäckts inte

I många fall upptäckte inte hälso- och sjukvården och socialtjänsten våldet, vilket innebär att de inte heller identifierade behov av insatser med anledning av våldsutsattheten eller våldsutövandet. Frågor om våld ställdes sällan, trots att det fanns omständigheter som kan innebära en ökad risk för att utsättas för eller utöva våld, som till exempel psykisk ohälsa, skadligt bruk och beroende eller uppgifter om separation.

Otillräckliga utredningar och uteblivna riskbedömningar

I många fall framkom brister i utredningarna av våldet. Det handlar till exempel om att socialtjänsten inte gjorde en tillräcklig utredning av våldets omfattning och karaktär eller att polisen inte förhörde vittnen eller samlade in annan tillgänglig stödbevisning. Bedömningar av risker för upprepat våldsutsatthet och våldsutövande saknades ofta. Förundersökningar blev

¹²⁰ Jfr prop. 2024/25:89 s. 613.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

också ofta liggande i flera månader utan att några utredningsåtgärder vidtogs. Det framgår också att åklagare i flera fall lade ned förundersökningen när brottsoffren inte längre ville medverka, trots att det fanns ytterligare utredningsåtgärder att vidta.

Brist på motiverande arbete

Bristen på motiverande arbete framkom i flera fall i socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete, trots risker för upprepat våld eller stora vårdbehov. Inom socialtjänsten framkom detta då våldsutsatta tackade nej till, eller avbröt, en vistelse i skyddat boende. Inom psykiatri framkom motsvarande brist vid kontakt med gärningspersoner med stora vårdbehov. I stället för att arbeta motiverande i dessa fall avslutade socialtjänsten och vården ofta kontakterna.

Samverkan saknas ofta

Brister i samverkan för att förebygga upprepat våld har varit en återkommande brist. Det handlade både om bristen på informationsdelning mellan olika aktörer samt om bristande samordning inom en samhällsaktör och mellan olika samhällsaktörer. Den bristande samverkan ledde ofta till att personens problem sågs isolerat och att aktörerna missade helhetsbilden av de berördas situation.

Risken för våldsutövande uppmärksammas inte hos patienter som inte tidigare utövat våld

I drygt en tredjedel av de utredda fallen framgår inte att det förekommit våld i relationen före det aktuella brottet. Detta gäller både en mindre andel av partnerfallen och drygt hälften av de fall då ett vuxet barn dödade eller försökte döda sin förälder. I de flesta av dessa fall hade gärningspersonerna haft kontakt med psykiatri eller vårdcentralen med anledning av psykisk ohälsa, ofta kort tid före brottet. I våra ärenden ser vi dock att vården inte uppmärksammade risken för att gärningspersonerna kunde komma att utöva våld mot närstående, trots riskfaktorer som gärningspersonens psykiska ohälsa, skadliga bruk och beroende eller separation. Om vården hade gjort det hade man utöver behandling av den psykiska ohälsan och skadligt bruk och beroende även kunnat vidta åtgärder med fokus på att minska risken för våld.

Samhällets skyddsnät behöver stärkas

Det är angeläget att samhällsaktörernas arbete förbättras så att våldsutsatta får det skydd och stöd de behöver och att insatser riktas till våldsutövare för att förebygga och motverka våld i nära relationer. För att förbättra skydd och stöd finns behov av ytterligare åtgärder.

Stärka personalens förutsättningar att utföra ett professionellt och rättssäkert arbete

Det finns mycket kunskap och många engagerade yrkesverksamma som arbetar med våld i nära relationer. I våra ärenden ser vi dock att personalen inte alltid har de förutsättningar de behöver för att kunna utföra sitt arbete på ett professionellt och rättssäkert sätt. Det handlar till exempel om en alltför hög arbetsbelastning, otillräcklig kompetensutveckling samt brist på rutiner och annat stöd. Fackförbund för poliser, socialsekreterare och vårdpersonal samt Arbetsmiljöverket lyfter att resursbristen är så stor att personalen ofta inte hinner mer än det mest akuta [20, 21, 22, 23, 24, 25, 48]. För att stärka arbetet mot våld i nära relationer är det därför av stor vikt att den personal som möter våldsutsatta och personer som utövar eller riskerar att utöva våld får de förutsättningar de behöver för sitt arbete.

Ytterligare åtgärder för att förebygga och motverka våld i nära relation

Ytterligare åtgärder behövs för att komma tillrätta med de brister som identifierats i utredningsverksamheten.

Socialstyrelsen lämnar ett antal förslag på åtgärder. Vissa förslag handlar om att se över regleringen och ta fram kunskapsstöd. Vi föreslår bland annat att regeringen ser över om hälso- och sjukvården ska ges ett lagreglerat ansvar för att bedöma risker för och behandla våldsutövande mot närstående. Men i de flesta fall finns redan reglering och kunskapsstöd på plats, men de har inte använts i det praktiska arbetet. Det visar att samhällsaktörerna behöver arbeta mer aktivt för att implementera befintlig reglering och ny kunskap. Centralt är bland annat att ledningen i berörda verksamheter tydligt visar att våld i nära relationer är en prioriterad fråga [5].

Samtliga förslag på åtgärder finns i bilaga 1.

Utöver de förslag som lämnas ser vi att de nationella systemen för kunskapsstyrning för socialtjänsten och hälso- och sjukvården kan spela en roll för att stärka arbetet. Dessa system omfattar dock inte samtliga berörda myndigheter. Vi ser också ett behov av att på nationell nivå systematiskt

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

följa upp de brister som Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar har identifierat över tid. Detta för att närmare kunna identifiera vilka åtgärder som behöver vidtas för att förebygga och motverka våld i nära relationer.

Det behövs därutöver ytterligare åtgärder för att våldsutsatta ska få det skydd och stöd de behöver och för att förebygga våldsutövande och risken för våldsutövande.

Referenser

1. Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld. Skade- och dödsfallsutredningar 2024–2025. Socialstyrelsen; 2026.
2. Dödsfallsutredningar 2016–2017. Socialstyrelsen; 2018.
3. Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021. Socialstyrelsen; 2022.
4. Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2022–2023. Socialstyrelsen; 2024.
5. Från nyhet till vardagsnytta – om implementeringens mödosamma konst. En rapport om implementering inom folkhälsoområdet. Version 3.0. Östersund. Folkhälsomyndigheten; 2017. Uppdaterad 2023.
6. Framställan gällande tillsyn och sekretessfrågor i Socialstyrelsens utredningsverksamhet för att förebygga vissa skador och dödsfall. Socialstyrelsen; 2021. Dnr: 24163/2027.
7. Handbok. Riskanalys och händelseanalys - Analysmetoder för att öka patientsäkerheten. Sveriges Kommuner och Landsting; 2015.
8. Modell för risk och händelseanalys – Systematiskt förbättringsarbete inom individ- och familjeomsorgen. Sveriges kommuner och landsting; 2011.
9. Enander V. Riskfaktorer för dödligt våld i nära relationer. Genväg till forskning. Göteborg; Västra Götalandsregionen; 2025.
10. Enander V (red), Lövestad S, Krantz G, Örnmon K. Dödligt våld i nära relationer år 2000–2016. Göteborg; Västra Götalandsregionen; 2024.
11. Mühlrad H, Karimi A, Niknami, S, Sandberg A, Ornstein P. Våld i nära relationer: Riskfaktorer och konsekvenser. Studieförbundet Näringsliv & samhälle; 2024. Analys 102.
12. Nybergh, L. Dödligt våld i nära relationer - en genomgång av internationell forskning. Göteborg. Västragötalandsregionen; 2016. Genväg till forskning, nr 9.
13. Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa. Uppsala. NCK, Uppsala universitet; 2014.
14. Att vilja se, vilja veta och att våga fråga. Vägledning för att upptäcka våldsutsatthet. Socialstyrelsen; 2014.
15. Våld i nära relationer. Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården. Socialstyrelsen; 2023.
16. Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld. Ett utbildningsmaterial. Socialstyrelsen; 2024.
17. Hälso- och sjukvård för våldsutsatta. Så kan arbetet utvecklas. SKR; 2021.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

18. NCK. Introduktionskurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Hämtad 2025-06-27 från <https://www.uu.se/centrum/nck/for-yrkesverksamma/webbkursomvald>
19. Tillsyn av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Slutredovisning av regeringsuppdrag A2021/01714. IVO; 2024.
20. Att komma ut i arbetslivet blev en chock. Så kan kortare arbetstid få unga att stanna i hälso- och sjukvården. Vårdförbundet; 2024.
21. Heltiden som inte håller - en nulägesrapport från vården. Vårdförbundet; 2025.
22. Tiden räcker inte till - återhämtning och patientsäkerhet. Läkarförbundets arbetsmiljöenkät; Sveriges Läkarförbund; 2023.
23. Yrken för livet kräver bättre villkor. Vårdförbundet; 2022.
24. Visions arbetsmiljöundersökning. VAMU 2022 - Arbetsmiljön för de som arbetar i medborgarnas tjänst. Vision; 2022.
25. Tillsynsrapport. Organisatorisk arbetsmiljö inom sjukvården. Arbetsmiljöverket; 2025.
26. Nationellt kunskapsstöd med rekommendationer – Våld i nära relationer – Stöd till beslutsfattare och personal i hälso- och sjukvården och tandvården. Socialstyrelsen; 2025.
27. Regleringsbrevet avseende budgetåret 2025 till Socialstyrelsen. Övriga uppdrag 2. Ändring av uppdrag att stödja genomförandet inom vård och omsorg av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Regeringsbeslut 2024-12-19. (S2024/02156).
28. Socialstyrelsen. Självskattningsverktyg. Hämtad 2025-11-20 från <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/sjalvskattning-hur-gar-arbetet-med-vald-i-nara-relationer>
29. Arbete 2024 och 2025 med Socialstyrelsens nationella samordning och kunskapsutveckling för återfallsförebyggande arbete för personer som utövar våld mot närstående. Socialstyrelsen; 2023. Dnr: 6844/2023.
30. Inrättande av en delegation för att genomföra en reform för mer samordnade, behovsanpassade och personcentrerade insatser till personer med samsjuklighet; 2025. Regeringsbeslut 2025-01-17. Dnr 2025/00072
31. Nationell anhörigstrategi inom hälso- och sjukvården och omsorgen. Socialdepartementet; 2022.
32. Integrera anhörigperspektivet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Att förstå och möta anhörigas situation och behov. Socialstyrelsen; 2023.
33. Uppföljning av anhörigperspektivet och stöd till anhöriga. Ett förslag på uppföljningsområden och mått. Socialstyrelsen; 2023.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

34. Socialstyrelsen. Närståendes delaktighet i psykiatri och rättspsykiatri. Hämtad 2025-10-17 från <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/psykisk-ohalsa/narstaendes-delaktighet-i-psykiatri-och-rattspsykiatri>.
35. Uppdrag till Socialstyrelsen att stärka och utveckla den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården. Regeringsbeslut; 2024-05-16. Dnr S2024/01004 (delvis).
36. Samordnad individuell plan (SIP) - en utvärdering. Rapport från Riksdagen 2017/18; 2018. RFR5; 2018.
37. Samordning med svårigheter. Tillämpningen av samordnad individuell plan. SIP. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys; 2025. Rapport 2025:2
38. Metodstöd våld i nära relation. Polisen; 2024.
39. Metodstöd våld i nära relation. Polisen; 2023.
40. Utredning av brott mot barn, våld i nära relation och sexualbrott mot vuxna. Checklistor för polis och åklagare för ett utvecklat bästa arbetssätt. Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten; 2017 Uppdatering 2018.
41. Checklistor för initiala utredningsåtgärder vid brott mot särskilt utsatta brottsoffer. Sexualbrott, brott i parrelation, hedersrelaterad brottslighet, brott där barn är involverade. Polisen; 2023.
42. Slutrapport; Mäns dödliga våld mot kvinnor. Polismyndigheten; 2025
43. Polismyndighetens handbok för riskreducerande insatser; 2024. PM 2024:8.
44. Riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten. Polismyndigheten; 2018. PM 2018:42.
45. Statens skydd av hotade personer – brister i omfattning och effektivitet. Riksrevisionen; 2024. RiR 2024:1.
46. Riskbedömningar på individnivå. Polismyndigheten. Tillsynsrapport; 2023.
47. Brott mot särskilt utsatta brottsoffer. Polismyndigheten. Tillsynsrapport; 2023.
48. Poliskår under press – en rapport om arbetsbelastning och löner. NOVUS. Polisförbundet; 2022.
49. Informationsdelning mellan socialtjänst och polis. I brottsförebyggande arbete med barn och unga. Brå; 2021. Rapport 2021:12.
50. Dödsfallsutredningar 2014–2015. Barn och vuxna som avlidit med anledning av brott. Socialstyrelsen; 2016.
51. Ett värdigt liv- att åldras fredad från våld- en kartläggning av kunskap om våld mot äldre. Jämställdhetsmyndigheten; 2024.
52. Demenscentrum. Fakta om BPSD. Hämtad 2025-12-02 från <https://demenscentrum.se/Fakta-om-demens/Symtom/BPSD>

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

53. Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Socialstyrelsen. 5. Uppdrag att utveckla och stödja implementering av kunskapsstöd för att motverka mäns våld mot kvinnor bland äldre. Regeringsbeslut 2025-06-19. S2025 01181 (delvis).
54. Johansson H, Eriksson L, Mazerolle P, Wortley R. Intimate Femicide: The Role of Coersive Control. *Feminist Criminology* 2019;14 (1): 3–23.
55. Ska vi hålla budget eller följa lagen? En rapport om hur verksamheter och arbetsmiljö inom socialt arbete kan utvecklas med rätt resurser och organisation. Vision; 2022.
56. Socialchefsrapporten 2025. En omställning med förhinder. Vision chef; 2025.
57. Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Myndigheten för skolutveckling. Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen; 2007.
58. Finsam. Lyckas med samverkan. Hämtad 2025-05-21 från <https://www.finsam.se/kunskapsstod/samverkan/lyckas-med-samverkan>
59. Förebyggande arbete och riskhantering av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. En systematisk kartläggning. Forte; 2022.
60. Den nederländska lagen om hemförbud. Hämtad 2025-09-19 från wetten.nl - Förordning - Lag om tillfälligt besöksförbud - BWBR0024649
61. Det är dags för våldsutövare att lämna huset vid våld i hemmet. Artikel i socionomen 13 februari 2024. Hämtad 2025-12-02. ["Det är dags för våldsutövare att lämna huset vid våld i hemmet" - Socionomen](#)
62. You are under a temporary restraining order. What now? Practical information to people who have been given a temporary restraining order. Ministry of Justice.
63. Someone in your family or household has received a temporary restraining order... Practical information for people whose partner or other household member has received a temporary restraining order. Ministry of Justice.
64. Kartläggning av verksamheter och samverkansinitiativ som arbetar med våldsutövare. Socialstyrelsen; 2024.
65. RISKSAM. Örebro Universitet. Hämtad 2025-10-02 från <https://www.oru.se/forskning/forskningsproj/bsr/risksam/delstudie-1-risksam/>
66. Ändring av Socialstyrelsens regleringsbrevet 2024 (S2024/00720).
67. Uppdrag att stärka samverkan för att förebygga och motverka mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive där barn är involverade. Regeringsbeslut 2024-06-20. Dnr 2024/01453.

68. Antilla, S., Ericsson C., Glad J., Fredriksson M Olofsson J., Smedslund G., Klingspor K., Hydén M., Utfall och effekter av sociala metoder för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. En systematisk översikt. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete. Socialstyrelsen; 2006.
69. Kjellberg, J. Fri från (efter)våldet? Om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd, uppbrott och stödbehov. Uppsala. Uppsala universitet; 2023.
70. Jonker I. E., Sijbrandij M., van Luijtelaar M. J. A., Cuijpers P., & Wolf, J. R. L. M. The effectiveness of interventions during and after residence in women's shelters: A meta-analysis. *European Journal of Public Health*, 25(1), 15–19.
71. Arnell, L; Thunberg, S. Processen att lämna ett härbärge för våld i nära relationer för mödrar och barn. *Child Family sociala Work*. Volym 30, nr 4, 614–622; 2025.
72. Anderssons, Olsson, H, Rantakeisu, U. ”Jag fick verkligen skrika på hjälp”. Våldsutsatta kvinnors överlevnadsarbete innan, under och efter vistelsen i skyddat boende. Volym 31, nr 2; 2024.
73. Lefman, H, Pettersson, C. Kommunernas förutsättningar i arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Underlagsrapport 2024:7. Jämställdhetsmyndigheten; 2024.
74. Ekonomiskt bistånd. Handbok för socialtjänsten. Socialstyrelsen; 2021.
75. Vägledning för socialtjänsten i arbetet med EU/EES-medborgare. EU/EES-medborgares rätt till socialt bistånd – Möjligheter och ansvar i mötet med EU/EES-medborgare i utsatta förhållanden – Ansvar för barn och unga. Socialstyrelsen; 2020.
76. Bäcklin E, Jerre, K., Insatser för personer som utövat våld i nära relation – en kartläggning i Stockholms län: Stockholm. FOU Nordväst; 2024.
77. Socialstyrelsens regleringsbrev för 2023, Övriga uppdrag, punkt 4.
78. Regleringsbrev avseende budgetåret 2025 till Socialstyrelsen. 3. Ändring av uppdrag om nationell samordning och kunskapsutveckling för återfallsförebyggande arbete med våldsutövare. Regeringsbeslut, 2025-06-19. S 2025/01181 (delvis).
79. SUB – utredningsmetod för brott mot särskilt utsatta brottsoffer. Rättslig vägledning 2023:6. Åklagarmyndigheten; 2023. Uppdaterad 2024.
80. EUBA – ett utvecklat bästa arbetssätt. Probleminventering av handläggningen av brott i parrelation. Åklagarmyndigheten; 2022.
81. Utredning av brott mot barn, våld i nära relationer och sexualbrott mot vuxna. Promemoria om ett utvecklat bästa arbetssätt. Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten; 2017. Uppdaterad 2018.
82. Brott i nära relation och olaga förföljelse. Rättslig vägledning 2024:2 Åklagarmyndigheten; 2024.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

83. Dags att prioritera det våldsförebyggande arbetet. En fördjupad uppföljning av målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Jämställdhetsmyndigheten; 2024.
84. Skoog-Waller S. Utan mig är du helt ensam: kvinnors levda erfarenheter av omgivningens och samhällets ensamgörande i spåren av mäns våld och eftervåld. Gävle. Högskolan i Gävle; 2022.
85. Ekström V. Det besvärliga våldet. Socialtjänstens stöd till kvinnor utsatta för våld i nära relationer. Doktorsavhandling. Linköping: Linköpings universitet; 2016.
86. Brännvall, M. Frigörelse med förhinder. Om polisanmälan när kvinnor tar sig ur mäns våld i nära relationer. Malmö. Malmö högskola. Rapport 2016:7; 2016.

Bilaga 1. Sammanställning av brister och förslag på åtgärder

Här redovisar vi identifierade brister och förslag på åtgärder för att förebygga våld i nära relation.

Hälso- och sjukvården

Våldsutsattheten upptäcks inte. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger en lämplig myndighet i uppdrag att följa upp hälso- och sjukvårdens arbete med att upptäcka våldsutsatthet.

Våldsutövandet upptäcks, bedöms och behandlas inte. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om hälso- och sjukvården ska ges ett lagreglerat ansvar för att bedöma risker för och behandla våldsutövande mot närstående, till exempel genom en statlig utredning.

Uppsökande och motiverande arbete saknas, trots stora vårdbehov. Socialstyrelsen lämnar inget förslag i nuläget med anledning av det pågående arbetet inom området.

Föräldrar involveras inte i den psykiatriska vården av sina vuxna barn. Socialstyrelsen lämnar inget förslag i nuläget med anledning av det pågående arbetet inom området.

Otillräckliga säkerhetsåtgärder i den öppna rättspsykiatriska vården. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om lagen om rättspsykiatrisk vård (LRV) bör förtydligas vad gäller det ansvar en chefsöverläkare vid en öppen allmänpsykiatrisk mottagning får ha för patienter som ges öppen rättspsykiatrisk vård.

Kriminalvården

Samverkan initieras inte med andra samhällsaktörer. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om Kriminalvården ska få en skyldighet att vid behov upprätta en samordnad individuell plan tillsammans med andra samhällsaktörer som den enskilde har behov av insatser från. Det bör ingå att se över vilka andra aktörer som kan vara relevanta för Kriminalvården att upprätta planen tillsammans med och om de bör få en motsvarande skyldighet. Detta förslag finns även i rapporten om barn som brottsoffer.

Ingen information till socialtjänsten om risk för våldsutövande. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om Kriminalvården ska få en skyldighet att informera socialtjänsten om de får kännedom om att en klient utsätter eller riskerar att utsätta en partner eller annan närstående vuxen för våld.

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

Polismyndigheten

Brister i de initiala utredningsåtgärderna. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Polismyndigheten i uppdrag att stärka implementeringen av metodstödet om våld i nära relationer och checklistor för initiala utredningsåtgärder vid brott mot särskilt utsatta brottsoffer.

Få strukturerade riskbedömningar och åtgärder för att minska risken för upprepat våld. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Polismyndigheten i uppdrag att säkerställa att rätt slags ärenden kommer till Bops samt att Bops vid behov gör strukturerade riskbedömningar och vidtar relevanta åtgärder för att förebygga upprepat våld i nära relationer. I uppdraget bör det även ingå att Polismyndigheten kontinuerligt följer upp Bops verksamhet.

Långa handläggningstider. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Polismyndigheten i uppdrag att vidta åtgärder för att förkorta handläggningstiderna i ärenden som rör brott i nära relationer.

Ingen information till socialtjänsten om våldsutsatta vuxna. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om nuvarande bestämmelse i 6 § polislagen behöver förtydligas eller om det behöver införas en skyldighet för Polismyndigheten att informera socialtjänsten om de får kännedom eller misstanke om att en vuxen person (utan barn) utsätts eller riskerar att utsättas för våld i en nära relation. Ett liknande förslag har tidigare lämnats av Polismyndigheten.

Ingen information till frivården och rättspsykiatrien om brott under pågående påföljd. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ser över om Polismyndigheten ska få en skyldighet att informera Kriminalvården och den rättspsykiatriska vården om en person som har en pågående påföljd i någon av dessa verksamheter polisanmäls för nya brott eller omhändertas enligt LOB.

Socialtjänsten

Våldsutsattheten upptäcks inte. Socialstyrelsen lämnar inget förslag i nuläget med anledning av det pågående arbetet inom området.

Otillräcklig utredning av våldsutsattas situation och behov. Socialstyrelsen lämnar inget förslag i nuläget med anledning av det pågående arbetet inom området.

Brist på samverkan för att förebygga våld. Socialstyrelsen lämnar inget förslag i nuläget med anledning av det pågående arbetet inom området.

Otillräckligt motivationsarbete, trots riskfaktorer för upprepat våld. Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående

undersöka behovet av kunskapsstöd till socialtjänsten om motivationsarbete med våldsutsatta, samt att vid behov ta fram ett sådant kunskapsstöd.

Otillräckligt stöd till våldsutsatt som saknar uppehållsrätt.

Socialstyrelsen föreslår att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga vilket skydd och stöd socialtjänsten erbjuder våldsutsatta som saknar uppehållsrätt eller uppehållstillstånd. Uppdraget bör även omfatta att vid behov lämna förslag på hur skyddet och stödet kan förbättras.

Insatser riktade till våldsutövare saknas. Socialstyrelsen lämnar inget förslag i nuläget med anledning av det pågående arbetet inom området.

Åklagarmyndigheten

Gärningspersonerna frihetsberövas inte och Förundersökningar läggs ner när brottsoffret inte vill medverka. Socialstyrelsen lämnar inget förslag i nuläget med anledning av pågående arbete inom området, men vill lyfta fram att det är angeläget att följa upp användningen av den rättsliga vägledningen om förundersökningar av brott mot särskilt utsatta brottsoffer (SUB-metoden).

Bilaga 2. Experter som medverkat i arbetet

Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall har genomförts med stöd av ett stort antal interna och externa experter. Här anges vilka experter som i olika omfattning deltagit i arbetet under den aktuella rapportperioden.

Externa experter

Christian Baudin, leg. psykolog, Rättsmedicinalverket

Maria Björklund, inspektör, Inspektionen för vård och omsorg

Ola Broström, läkare och expert rättspsykiatrisk tvångsvård, Stockholmsregionen

Erika Gyllenswärd, polisinspektör, verksamhetsutvecklare brott i nära relation, Polismyndigheten

Ellinor Hallebro, specialist, Kriminalvården

Emmy Palmén, verksamhetsutvecklare – grova brott med inriktning mot dödligt våld, Polismyndigheten

Kristin Stjernrup, kammaråklagare, Åklagarmyndigheten

Malin Wallén, kammaråklagare, Utvecklingscentrum, Åklagarmyndigheten

Kajsa Warg, expert, Kriminalvården

Interna experter

Renée Andersson, forskare

Anna-Karin Ekstrand, utredare

Ylva Ginsberg, medicinskt sakkunnig

Ulla Haraldsson, utredare

Emma Kindlund, jurist

Josefin Kjellberg, forskare

Johanna Nilsson, jurist

Urban Nylén, medicinskt sakkunnig

Jenny Rangmar, forskare

Pontus Strålin, medicinskt sakkunnig

Kristina Swiech, jurist

Elin Torebring, jurist

Sofia Åhlqvist, utredare

Susanne Åhlund, utredare

Vuxna personer som utsatts för dödligt våld eller försök till dödligt våld av närstående
(artikelnr 2026-1-10009)
kan laddas ner från socialstyrelsen.se/publikationer.